

DE KOERDEN

TWEEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN HET KOERDISCH INSTITUUT | JAARGANG 10 | N°54 | MEI-AUGUSTUS 2010

**Kaukasus blijft achilleshiel
van Rusland** p. 6-8

Het Turkse 'zero-problems' beleid p. 9-13

**Een jaar na de verkiezingen:
oude taboes sneuvelen in Iran** p. 22-23

COLOFON

DE KOERDEN

Het tweemaandelijks tijdschrift van het Koerdisch Instituut vzw te Brussel - door het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap erkend als beweging in het kader van het decreet op het sociaal-cultureel volwassenenwerk - biedt een politiek onafhankelijke blik op de huidige situatie van de mensen- en volkerenrechten in het Midden-Oosten, Eurazië en de Kaukasus en tevens op hun geschiedenis en cultuur.

Bijdragen van derden vertegenwoordigen niet per definitie de visie van de redactie.

Koerdisch Instituut vzw
Bonneelsstraat 16, 1210 Brussel - België
Tel.: 0032/(0)2.230.89.30
Fax.: 0032/(0)2.231.00.97
E-mail: kib@skynet.be
Website: <http://www.kurdishinstitute.be>

VERANTWOORDELIJKE UITGEVER

Derwich M. Ferho

EINDREDACTIE

Lieve Driesen

COVERFOTO

Mary Chavchavadze, vluchteling uit Zuid-Ossetië, woont al 18 jaar in armoede in een kleine kamer in een voormalig hotel in Tbilisi.
(foto: Nick Hannes)

INHOUDELIJKE REDACTIE

Derwich M. Ferho

REDACTIECOMITE

Ludo De Brabander, Chris Den Hond, Lieve Driesen, Derwich M. Ferho, Nick Hannes en Paul Vanden Bavière.

WERKTEN MEE AAN DIT NUMMER

Freddy De Pauw, Georges Spriet, Bart Tierens, Jan Van Criekinge, Barbara Vandenbussche.

OPMAAK

Nevelland

DRUKKERIJ

Nevelland

OPLAGE

1000

JAARABONNEMENT

Maak 25 euro (België) over op rekeningnummer: 001-2068530-81 (België) of 30 euro op gironummer 9030392 (Nederland) met vermelding 'jaarabonement De Koerden'

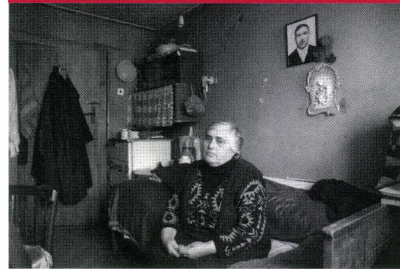
LOS NUMMER

5 €

Dit blad wordt uitgegeven met de steun van de Vlaamse Gemeenschap, afdeling sociaal-cultureel werk.

INHOUDSOPGAVE

- 4-5 **Repressie noch concessie doen
koloniale abcessen verdwijnen.
Kaukasische kiespijnen houden Kremlin
wakker**
- 6-8 **Kaukasus blijft achilleshiel van Rusland**
- 9-13 **Turkije en het Midden-Oosten.
Het Turkse 'zero-problems' beleid**
- 14-15 **Turkije verliest geduld met EU**
- 16-17 **Het Verdrag van Lissabon,
een sprankeltje hoop voor Cyprus**
- 18-19 **Grondwets hervormingen in Turkije**
- 20-21 **Aanslag op pro-Koerdische politicus Türk**
- 22-23 **Een jaar na de verkiezingen:
oude taboes sneuvelen in Iran**
- 24 **Vakbondsman en leraar Farzad Kamangar
opgehangen in Iran**
- 25 **Nucleaire deal met Iran**
- 26-27 **Bewustwording van het belang van
archivering als onderdeel van
de Koerdische natievorming**
- 28 **Steun het Koerdisch Instituut!**

Turkije handelt dubbelzinnig

- Derwich M. Ferho -

Wat de Turkse staat nu doet, is pure hypocrisie. Enerzijds willen ze de grootmacht spelen in de regio en spreken over principes als 'een staat voor de Palestijnen' maar anderzijds blijven ze miljoenen mensen in hun eigen land discrimineren. Premier Erdogan en co komen op voor de rechten van de kinderen in Gaza maar sluiten tezelfdertijd vierduizend Koerdische kinderen op. Terwijl ze praten over de nood aan democratisering, zijn 1.700 vooraanstaande politici van de pro-Koerdische BDP (Partij voor Vrede en Democratie) achter de tralies verdwenen. Een discours voeren van de nood aan vrede in Turkije is zeker lovenswaardig maar tegelijkertijd de Koerdische regio's blijven bombarderen is erg hypocriet.

De Turkse autoriteiten proberen al enkele jaren een andere regionale politiek te voeren. De vroegere binnenlandse en buitenlandse vijanden zijn inmiddels veranderd in vrienden en goede burens. Ze investeerden in hun relaties met de EU, Kaukasus, Rusland, Iran en de Arabische wereld. Ze pleitten voor de democratisering van het land en voor de gelijkheid van alle burgers. Er is echter een groot verschil tussen woord en daad. Achter de grote glimlach van de Turkse leiders schuilt er een verraderlijk plan. En dat wordt hoe langer hoe meer duidelijk.

Sinds de Israëliëse aanval op de vrijheidsvloot die de Gaza-blokkade wilde doorbreken met 19 doden tot gevolg is er een hevige discussie uitgebarsten tussen de Turkse en Israëliëse autoriteiten. De politieke onenigheden tussen de twee landen zijn niet nieuw en begonnen toen de Turkse regering zich begon te bemoeien met de Palestijnse kwestie. De goede relaties tussen de twee staten kwamen in het gedrang toen de islamitische AKP-regering een vuist maakte tegen de 'zionisten' in Israël. Nu wordt duidelijk dat Israël geen bondgenoot kan zijn van de Turkse natie.

Door nieuwe relaties op te bouwen met buurlanden als Iran, Irak, Syrië en Rusland, probeert de Turkse staat een dubbel signaal te geven. Enerzijds wil ze hiermee aan de westerse wereld bewijzen dat ze van koers kan veranderen en een strategische positie kan innemen in onderhandelingen met landen als Iran. Anderzijds geeft Turkije met haar nieuwe politiek aan Rusland, Iran, de Arabische wereld en anderen de boodschap dat Turkije een bondgenoot is in hun 'strijd tegen de rest van de wereld'. Dagelijks organiseert de Turkse diplomatie topontmoetingen met de EU en de VS maar tegelijkertijd ondertekenen zij ook belangrijke akkoorden met Rusland en Iran. Of die megalomane politiek gaat lukken is de vraag.

Momenteel zitten er zo'n 4000 Koerdische kinderen gevangen. 206 kinderen riskeren een celstraf van 25 jaar. In het kader van de antiterrorwet krijgen zij

celstraffen omdat zij bijvoorbeeld tijdens een pro-Koerdische manifestatie een steen gooiden naar de tanks in de straten van de Koerdische steden. Bovendien werden de kinderen tussen 12 en 18 jaar onlangs opgesloten in gevangenissen die verspreid liggen over heel Turkije waardoor vele minderjarige gedetineerden ver van hun familie verwijderd zijn en geen bezoek meer krijgen. Meestal zijn het kinderen die in de sloppenwijken van de grote steden opgroeiden nadat hun ouders hun platgebrande dorpen moesten ontvluchten. Voor deze kinderen van de duizenden ontheemden zijn de Turkse politie, militairen en zelfs ambtenaren hun vijand. Ze hebben niets anders dan slechte herinneringen aan hen.

De Turkse autoriteiten blijven de westerse wereld vertellen hoe ze het 'Koerdische terrorisme' bestrijden. Maar de sluiting van de enige politieke partij met 21 verkozenen in het parlement en het ontzetten uit hun functie van tientallen democratisch verkozen burgemeesters getuigt niet bepaald van een wil tot dialoog vanwege de Turkse overheid met de Koerdische politici. Rond de jaarwisseling werden meer dan 1.500 partijkaderleden gearresteerd, waaronder 19 burgemeesters. De arrestaties blijven intussen voortgaan. Elke dag komen er een tiental nieuwe arrestaties! De Turkse staat wil enerzijds wel bewijzen aan de EU dat ze de Koerden rechten geven door bijvoorbeeld de Turkse staatszender TRT6 op te richten die uitzendt in het Koerdisch maar anderzijds blijven Koerdische tv's als ROJ-TV en MMC verboden. Pure hypocrisie.

Vorige week zijn enkele parlementsleden van de BDP slachtoffer geworden van een aanval met tanks. Hierbij brak het BDP-parlementslid Sevahir Bayindir zijn been. Ook Hasip Kaplan, een ander parlements lid geraakte gewond. Dat is de Turkse politiek...

Dat is de Turkse staat... Het is dan ook normaal dat het westen opnieuw wantrouwig staat ten aanzien van Turkije. Of het westen vanaf nu effectief de strijd voor democratie en stabiliteit in Turkije gaat ondersteunen is echter nog maar de vraag.

Kaukasische kiespijnen houden Kremlin wakker

- Freddy De Pauw -

Met de implosie van de Sovjet-Unie in 1991, werden de Sovjetrepublieken van Transkaukasië de onafhankelijke staten Georgië, Armenië en Azerbeidzjan. De autonome republieken van de noordelijke Kaukasus bleven deel uitmaken van de Russische Federatie. De Kaukasische gebieden van die Federatie zijn een van de ingewikkeldste etnische lappendekens van Europa. De volkeren die er huizen hebben onderling niet zoveel gemeen, er zijn nogal wat onderlinge tegenstellingen die Moskou in eigen voordeel tracht uit te spelen. Zoals het dat ook in Transkaukasië doet.

Emiraat

Een onverdeeld succes is het niet. Moskou heeft het steeds moeilijker om de noordelijke Kaukasus onder controle te houden. De lange tijd onrustigste van die regio's, Tsjetsjenië, lijkt dan wel "genormaliseerd". Maar het dringt tot Poetin door dat "zijn" mannetje in Grozny, Ramzan Kadyrev, een eigen agenda heeft. Bij een recent bezoek aan Moskou zagen de begeleidende militiemannen van Kadyrev hun bewegingsvrijheid sterk ingeperkt. Kadyrev wekte te sterk de indruk dat hij tot in Moskou zijn wil kan opleggen, onder meer door er critici te laten vermoorden.

Het gaat al lang niet alleen meer om Tsjetsjenië. Er waren de jongste tijd honderden aanslagen in Ingoesjië, Dagestan en Kabardino-Balkarië, andere "autonome" gebieden uit die regio. Die aanslagen gaan meestal tegen lokale bestuurders en politie en hebben diverse achtergronden. Maar met de aanslagen van eind maart op de metro in Moskou wordt het Kremlin opnieuw in het hart getroffen. Die aanslagen werden opgeëist door het Emiraat van de Kaukasus, een islamistische beweging die de onderlinge grenzen van de regio overschrijdt en zich niet beroept op enig zelfbeschikkingsrecht van één bepaalde bevolkingsgroep maar op de islam als bindmiddel van de meeste van die volkeren. In de actieve kern ervan zitten zowel militanten uit Tsjetsjenië, Dagestan als andere gebieden. Maar niet alleen zij hebben de hand in de honderden aanslagen van het voorbije jaar.

De grote leider ervan, Dokoe Oemarov, komt nochtans uit het Tsjetsjeens verzet. Met Oemarov is een nieuwe

generatie aan zet. Veel Tsjetsjeense leiders zijn tijdens de lange en moorddadige oorlogen in Tsjetsjenië omgekomen (of in het buitenland vermoord), andere zoals Akmed Zakajev zitten in ballingschap en hebben op het terrein zelf nog weinig invloed.

Poetin plaatste na de aanslagen van 11 september 2001 het Tsjetsjeens verzet in het kamp van het internationaal islamistisch terrorisme. Maar het is de zeer zware repressie door de Russische troepen en vooral door de "pro-Russische" milities van de Tsjetsjeense krijgshoofd-president Ramzan Kadyrov die zoveel militanten in de armen van die islamisten dreven. Oemarovs Emiraat van de Kaukasus is zwaar beïnvloed door de wahhabitische islam, die jarenlang marginaal was binnen dat Tsjetsjeens verzet. Het heeft er alles van weg dat deze strekking nu overheerst in de oostelijke regio's Ingoesjië, Tsjetsjenië en Dagestan. Het idee van het Emiraat overstijgt de etnische indelingen en is daardoor een nieuwsoortige uitdaging voor Moskou.

Collaboratie

Moskou tracht van alle hout pijlen te maken. In Tsjetsjenië zette het in de oorlog van 1994-1996 volledig in op repressie, maar dat mislukte toen. In 1996 moest toenmalig president Boris Jeltsin na een militaire nederlaag zware concessies doen aan de opstandelingen. Jeltsin had toen zijn eigen Russische opinie tegen. Poetin keerde dat om: na enkele bloedige aanslagen in 1999 in Russische steden – waarin de geheime dienst FSB vermoedelijk de hand had – wees hij, toen nog als premier, de Tsjetsjeense opstandelingen als schuldi-

gen aan en lanceerde een nieuwe oorlog. Hij kon kort daarop invloedrijke Tsjetsjeense clans tot collaboratie bewegen, met op kop de clan Kadyrov die daarvoor rijkelijk wordt vergoed. Die clan voert met de zegen van Poetin een waar schrikbewind en zorgt tegelijk merkwaardig genoeg voor een radicale islamisering van de samenleving, met onder meer invoering van de sharia.

Voor Poetin is de "tsjetsjenisering" – het gezag toevertrouwen aan een plaatselijke clan – een succes. Met zeer veel geld uit Moskou is Grozny heropgebouwd en is het leven schijnbaar weer normaal. Maar wie ook maar uit de pas loopt, riskeert zoals zovele anderen "te verdwijnen". De moorden op journalisten en verdedigers van mensenrechten leiden zeer zelden tot processen, of zelfs maar tot een onderzoek, of ze nu in Tsjetsjenië of in Moskou plaats vinden. Hetzelfde repressieve antwoord vinden we ook in de rest van de noordelijke Kaukasus terug. Het antwoord op de onrust – bijna 300 aanslagen in Dagestan in één jaar – blijft in de eerste plaats repressie.

Blijkbaar vindt vooral president Dimitri Medvedev dat er meer nodig is. Armoede en massale werkloosheid worden deels opgevangen door de bloeiende "zwarte" en criminele economie. Maar dit en de enorme corruptie zijn ook een gunstige voedingsbodem voor islamistische groepen als het "Emiraat" dat etnische grenzen overstijgt. Vandaar dat Medvedev althans de indruk wekt dat er absolute voorrang moet gegeven worden aan economische ontwikkeling en strijd tegen corruptie.

Nieuw district

Onder meer daarom is de territoriale organisatie van de regio veranderd: vorig jaar werd een nieuw federaal district in het leven geroepen: Noord-Kaukasus, bestaande uit de republieken van die regio en het naburige gebied van Stavropol. Het is een merkwaardige evolutie, want eerder had Moskou elke poging tot eenmaking van het noordelijk Kaukasisch gebied getorpedeerd, onder meer begin van de jaren 1990 toen er een Federatie was geproclameerd die o.m. de Abchazen in Georgië ging helpen.

Na enig getouwtrek met Poetin benoemde Medvedev begin dit jaar Alexander Chloponyn tot gouverneur van het nieuwe district. Die man zou enig tegengewicht moeten bieden tegenover de door Poetin beschermde leiders van de diverse republieken. Deze gouverneur is tegelijk vice-eerste minister en heeft daarmee zeer uitgebreide bevoegdheden inzake administratie, ordehandhaving, economisch beleid. Hij zou in theorie boven iemand als Kadyrov staan. Een zet tegen Poetin? Of veeleer een maatregel van het Kremlin om een Kadyrov, die een eigen agenda heeft, onder toezicht te plaatsen?

Op die manier heeft het Kremlin alvast het gebied hertekend binnen grenzen die, met Stavropol erbij, wel iets ruimer zijn dan die van het "Emiraat van de Kaukasus". Maar de strijd speelt zich ook buiten de regio af, zoals de aanslagen in Moskou aan toonden.

Zeker vanuit Georgië worden de crisissen in de noordelijke Kaukasus van zeer nabij gevolgd. De Georgische leiders wijzen met leedvermaak op het feit dat Moskou de afscheiding van de Georgische gebieden Abchazië en Zuid-Ossetië steunt in naam van de zelfbeschikking, maar datzelfde recht ontkent binnen eigen grenzen.

LEESWIJZER Kaukasische regio

Het gebied tussen de Zwarte Zee en de Kaspische Zee heeft een zeer complexe etnische samenstelling, een erfenis van een bewogen geschiedenis. Het is een vlechtwerk van Kaukasische, Iraanse, Turkse en Slavische volkeren die vooral naast elkaar leven. Alleen al in Dagestan, minder dan 3 miljoen inwoners, zijn er twaalf belangrijke bevolkingsgroepen die alles samen 40 talen spreken. Maar zelfs binnen één taalgroep zijn er grote verschillen.

De islam is sterk ingeplant onder de Turkse en talrijke Kaukasische volkeren zoals de Tsjetsjenen, Ingoesjen en de diverse Circassiërs. Op de meeste Osseten na, zijn de meeste inwoners van de regio moslims. De gemeenschappen zijn ook veelal gebaseerd op clanstructuren, wat in het geval van Tsjetsjenië bijv. een grote rol speelt (de loyaliteit tegenover de clanchef).

De Russische tsaren controleerden het grootste deel van het Kaukasisch gebied vanaf de 18de eeuw. Maar in het oostelijk deel van de noordelijke Kaukasus moesten ze tientallen jaren strijd leveren eer ze, in 1859, hun gezag konden vestigen. De grote verzetsleider toen, de Avar imam Sjamyil uit Dagestan, is vandaag erg populair in de regio.

In 1943 deelden diverse bevolkingsgroepen hetzelfde lot. Stalin beval de totale deportatie van o.m. alle Tsjetsjenen, Ingoesjen, Karatsjiërs, Balkaren naar Centraal-Azië. Pas in 1957 konden ze terugkeren. In sommige gevallen was hun plaats ingenomen, wat tot interne conflicten leidde. Zo werden in 1992 in Noord-Ossetië de Ingoesjen, die indertijd waren teruggekeerd, in één weekend massaal brutaal verdreven – daarbij vielen ca 600 doden.

Kaukasus blijft achilleshiel van Rusland

- Barbara Vandenbussche -

Met de bomaanslagen in de metro van Moskou en in Dagestan wordt de Kaukasus opnieuw een van de grootste bedreigingen voor het hedendaagse Rusland. Maar eigenlijk is het geweld er nooit ver weg geweest, sinds de tsaren het gebied in de 19de eeuw bij hun rijk inlijfden. De WereldMorgen.be sprak met dr. Ria Laenen over de herkomst en mogelijke uitkomst van dit conflict.

Ria Laenen is *senior research fellow* aan het Instituut voor Internationaal en Europees Beleid van de KU Leuven. Zij doet onderzoek naar Rusland en de hele regio van de voormalige Sovjet-Unie, voornamelijk gericht op het buitenlandbeleid van Rusland ten aanzien van de andere voormalige Sovjetrepublieken.

Ik heb de indruk dat er in de noordelijke Kaukasus meer geweld losbarst dan in het zuiden. Klopt dat?

Ria Laenen: "Dat klopt. In het zuiden blijft het meer bij 'bevroren conflicten', terwijl er in het noordelijke gedeelte, en dan vooral in Tsjetsjenië nog steeds een open conflictsituatie heerst. Ook al is de oorlog er vanuit de officiële Russische zijde zo'n jaar geleden ten einde verklaard, is geweld - aanslagen, explosies, en dergelijke - er nog steeds dagelijkse kost. Dat geweld breidt zich ook steeds meer uit over de hele regio. Het gebeurt niet meer alleen in Tsjetsjenië, maar ook naar naburige republieken als Dagestan en Ingoesjetië."

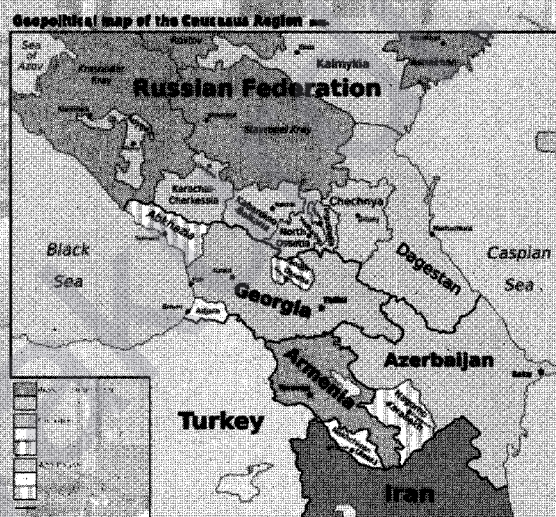
Hoe komt het dat Rusland er niet in slaagt een eind aan het geweld te maken?

"Dat is een vraag waar je moeilijk een volledig antwoord op kan geven. Maar het feit dat het geweld nog escaleert in plaats van te verminderen, heeft toch in grote mate te maken met het feit dat Rusland dit op een totaal verkeerde manier aanpakt."

"Sinds het aantreden van Vladimir Poetin in 2000, en zelfs al daarvoor toen hij premier was, heeft hij een grote prioriteit gegeven aan het orde op zaken stellen in die regio. Toen is de Tweede Tsjetsjeense Oorlog gevoerd. Zijn aanpak was zo hard dat die de rebellen nog extremer heeft gemaakt."

"De tweede oorlog bracht ook een belangrijke accentverschuiving tegenover de Eerste Tsjetsjeense Oorlog

Wrak van een tank in Shushi, Nagorno-Karabach (foto: Nick Harnes)

onder Boris Jeltsin in 1994-1996, waar het Tsjetsjeense volk vocht voor zijn onafhankelijkheid. De factor van een radicale gewelddadige islambeweging was toen nog helemaal niet aanwezig, terwijl dat nu wel meer het geval is, in de hele regio."

Naast de aanslagen in Moskou waren er ook explosies in Dagestan. Waren die niet van een heel andere aard?

"Inderdaad. De aanslagen in Dagestan en in de rest van de Noord-Kaukasus waren kleinschaliger, vaak gericht tegen lokale politiekantoren, plaatselijke machtsvertegenwoordigers, en dergelijke. Beide zijn een vorm van terrorisme, maar zodra het geweld zich naar de Russische hoofdstad verplaatst, krijgt het meteen een heel andere dimensie."

"Bij de aanslagen in de metro waren er ook veel Russische doden die niets met de zaak te maken hebben, terwijl de andere aanslagen specifiek gericht waren tegen bepaalde mensen. Dikwijls gaat het bij die laatste om een soort van wraakactie voor eerder ondernomen acties van de andere kant, waarbij niet altijd meer duidelijk is wie begonnen is, en je in een vicieuze cirkel belandt."

"Wat overigens heel typerend is voor de situatie in de noordelijke Kaukasus, is dat er heel veel kidnappings plaatsvinden. Het fenomeen is sinds de Tsjetsjeense oorlogen begonnen, zelfs een van de belangrijkste eco-

Grensovergang van Georgië naar Zuid-Ossetië in Tskhinvali. (foto: Nick Hannes)

nomische activiteiten uit de regio geworden. Je moet daarbij rekening houden met het feit dat er niet al te veel economische activiteit is in het gebied."

President Dmitri Medvedev had al een plan om de economie in de streek opnieuw aan te zwengelen. Wat vindt u daarvan?

"In januari van dit jaar is de noordelijke Kaukasus een apart federaal district geworden, voor een deel om de economische activiteit in dat gebied aan te zwengelen. Volgens Medvedev is dat de aangewezen methode om stabiliteit in de regio te brengen. Op zich kan je daar niets op tegen hebben."

"De vraag is echter of dit plan de steun van Poetin heeft, zeker na de recente aanslagen. Die pleit veel meer voor een harde, repressieve aanpak."

"Voor oudere Russen, die in de tijd van de Sovjet-Unie niet naar het buitenland konden reizen, is het hele verhaal extra triest, omdat de regio rond de Zwarte Zee een toeristische bestemming was. Tal van mensen trokken naar de kust van de Zwarte Zee, naar Georgië of Abchazië, en hebben er dikwijls heel mooie herinneringen aan."

"Ze associëren die regio niet met geweld, en hun reactie op de gebeurtenissen speelt wel mee in de steun voor de ideeën van Poetin. Ook jongeren voelen zich aangetrokken door het discours van Poetin, maar dan meer vanuit het idee dat Rusland een grotere belangrijke internationale speler moet worden."

"Het is helaas vrij zeker dat de conflicten in het noorden nog lang niet ten einde zijn. Ik ken het wondermiddel niet om vrede te brengen in de streek, maar er zal wel een andere aanpak nodig zijn dan degene die tot nu toe is gevolgd. Een plan voor meer economische investeringen lijkt me alvast een nuttig element, maar het roept ook heel wat vragen op: hoe gaat het gebeuren? Van waar komt het geld? Waar gaat men het

investeren? En in wiens handen komt het terecht? In de handen van mensen als Ramzan Kadyrov, die een schrikbewind voert in Tsjetsjenië?"

Het laatste decennium horen we geregeld verhalen over onrust in de Kaukasus, maar was de regio voorheen al een probleemgebied?

"De noordelijke Kaukasus zou je de achilleshiel van Rusland kunnen noemen. Al van toen de tsaren het enkele eeuwen geleden probeerden te veroveren, was het de regio die de grootste weerstand bood. Onder de Sovjet-Unie is dat nog erger geworden, hoewel er aan de oppervlakte een schijn van 'verbroedering tussen alle Sovjetvolkeren' bestond."

"Vooral wat er onder Stalin gebeurde aan het einde van de Tweede Wereldoorlog sloeg diepe wonden. Heelder bevolkingsgroepen uit de noordelijke Kaukasus, waaronder Tsjetsjenen en Ingoesjen, werden gedeporteerd op beschuldiging van collaboratie met nazi-Duitsland."

"Ook al werden ze later officieel weer in ere hersteld, toch bleef het gevoel heel sterk leven dat ze toen als etnische groep werden geïsoleerd. De gedeporteerden mochten later terugkeren, maar velen van hen waren omgekomen, of ze stelden bij hun thuiskomst vast dat hun huis of dorp al door anderen was bewoond, wat de etnische spanningen nog deed toenemen."

"De spanningen van toen zijn er nog altijd. Niet alleen bij de Tsjetsjenen, al zijn zij zowat het symbool geworden van het verzet tegen de Russische overheersing. Zij hadden altijd al de naam rebellen te zijn, ook al tijdens de strijd tegen de tsaren. Toen al voerden ze een echte guerrillaoorlog, waar het bergachtige gebied heel geschikt voor was, zodat de traditionele oorlogsvoering van de Russen niet werkte."

Ook de zuidelijke Kaukasus maakte ooit deel uit van het Russische Rijk en later de Sovjet-Unie. Toch heeft die regio een heel andere relatie met Rusland. Waarom?

Een Georgisch vluchtelingengezin uit Zuid-Ossetië leeft sinds 1991 in een voormalig hotel in Tbilisi. De vader stierf in het conflict. (foto: Nick Hannes)

“De wortels van de huidige toestand in het zuiden liggen net als voor het noorden in de Sovjet-tijd, waar men de etnische spanningen heel wat erger heeft gemaakt. Maar in tegenstelling tot de noordelijke Kaukasus waar volkeren zich sterk afzetten tegen de Russische overheersing en het verzet dus anti-Russisch is, zien we in de zuidelijke Kaukasus het omgekeerde. Bevolkingsgroepen zoals de Abchazen en de Osseten willen zich aansluiten bij de Russische Federatie en strijden tegen de overheersing van de Georgiërs.”

“De Kaukasus heeft van oudsher heel wat vreemde overheersing gekend, waardoor er een heel grote verscheidenheid aan etnische groepen is in het gebied. Stalin deelde het hele gebied op in deelgebieden, die elk een heel verschillende vorm en gradatie van autonomie hadden.”

“Het idee was dat op termijn het etnisch bewustzijn van de volkeren wel zou verdwijnen, omdat iedereen gelijk was in het Sovjet-systeem, maar de aanpak leek eerder te wijzen op een ‘verdeel en heers’-strategie. Dit werkte vrij goed zolang er een enorm hoge graad van centralisatie was, maar eens dat systeem begon af te brokkelen, kwamen alle verwoestende elementen die in dat systeem waren ingebouwd naar de oppervlakte.”

“Georgië had de status van unierepubliek en werd dus onafhankelijk, terwijl gebieden met een lagere status geen onafhankelijkheid kregen. Er kwam een hele resem claims voor onafhankelijkheid op gang, zowel in het zuiden - Abchazië en Zuid-Ossetië bijvoorbeeld - als in het noorden in Tsjetsjenië. Daar zien we tot op de dag van vandaag de gevolgen van.”

Hoe groot is de kans dat die republieken nog onafhankelijk worden?

“Ook hier is er een groot verschil tussen de noordelijke en de zuidelijke Kaukasus. Abchazië is al zo lang niet meer onder controle van de Georgische staat - waar

het nog steeds officieel deel van uitmaakt - dat het al een hele structuur heeft uitgebouwd en ervaring heeft met bestuur. Moest de internationale gemeenschap het land erkennen, zou het wel kunnen werken.”

“De internationale gemeenschap staat hier overigens voor een dilemma dat ze zelf heeft gecreëerd. Toen de westerse landen de onafhankelijkheid van Kosovo erkenden, werd dat door Rusland aangegrepen als argument voor de onafhankelijkheid van Abchazië en Zuid-Ossetië. Maar daarmee brengt Rusland zichzelf ook in een moeilijke situatie, want het verleent daarmee ook een argument aan Tsjetsjenië en eventueel andere republieken in de noord-Kaukasus om hetzelfde te gaan eisen.”

“Alles samen lijkt de kans dat de internationale gemeenschap de onafhankelijkheid van Abchazië en Zuid-Ossetië erkent me momenteel zeer klein, omdat er wereldwijd heel veel van die kleine gebieden bestaan die onafhankelijkheid claimen. De tendens is toch om daar niet op in te gaan, om dat te beperken.”

“Er zijn wel interessante ontwikkelingen bezig in een ander bevroren conflictgebied in Nagorno-Karabach, onderwerp van een conflict tussen Armenië en Azerbeidjan. De evolutie van dat conflict is zeer gelijkaardig aan de andere bevroren conflictgebieden, maar de laatste maanden is er toch iets meer hoop dat er een doorbraak gaat komen, in de zin van een oplossing die voor alle betrokken partijen aanvaardbaar is.”

“Als die doorbraak er komt, kan dat een model zijn voor andere situaties, al hebben die uiteraard hun eigen kenmerken en andere relevante factoren. Het feit dat de meest hoopgevendende tekens zich voordoen in Nagorno-Karabach, heeft ook in grote mate te maken met het feit dat Rusland er niet meteen grote belangen in ziet en er niet direct bij betrokken is.”

Bron: De Wereld Morgen

Het Turkse 'zero-problems' beleid

- Lieve Driesen -

Turkije's zelfverklaarde beleid van 'zero-problems' om conflicten met zijn burens te beëindigen is ongetwijfeld succesvol geweest in Syrië en Irak en zijn rol als onderhandelaar in bv. de gesprekken tussen Syrië en Israël heeft zeker wat opgeleverd. De anti-Israëlische retoriek van de leiders van de regerende Partij voor Rechtvaardigheid en Ontwikkeling (AKP) en hun nieuw regionaal islamitisch geïnspireerd activisme doet sommige mensen in Brussel en Washington echter vrezen dat Turkije zich van het Westen aan het afkeren is. Begin april verscheen over het nieuwe buitenlandse beleid van Turkije een verhelderend rapport van de International Crisis Group¹.

Na de Tweede Wereldoorlog heeft Turkije voor zichzelf een rol gecreëerd binnen de Koude Oorlog: de agent van het Amerikaanse beleid in het Midden-Oosten. Sinds de oprichting van Turkije richt het land zich naar het Westen en zeker na de Tweede Wereldoorlog verankerde het zich in de Westerse instellingen. Buiten de EU, waarmee het toetredingsonderhandelingen voert, is Turkije lid van alle Europese organisaties en sinds de jaren vijftig is het een belangrijke NAVO-lidstaat.

Het einde van de Koude Oorlog in 1991 betekende een keerpunt voor Turkije, zowel voor haar zelfbeeld als voor haar regionale rol. Turgut Özal, premier vanaf 1983 en president van 1989 tot zijn dood in 1993, erfde een land dat erg afhankelijk was van de westerse mogelijkheden en met weinig of slechte relaties met de regio. Hij was degene die het startschot zou geven voor verbeterde betrekkingen met acht, vaak moeilijke, burens. Ook de inmiddels overleden Ismail Cem die minister van buitenlandse zaken was van 1997-2002 heeft een belangrijke rol gespeeld in een ommekeer van het traditionele Turkse buitenlandse beleid. Cem was samen met zijn Griekse collega de architect van de normalisering van de betrekkingen tussen Turkije en Griekenland, initieerde vergaderingen tussen de Europese Unie en de Organisatie van de Islamitische Conferentie (OIC) en een harmonieuze nieuwe aanpak ten aanzien van de buurlanden.

Buitenlands beleid AKP-regering

Sinds de Partij voor Gerechtigheid en Ontwikkeling (AKP) in 2002 aan de macht is, is het Turkse beleid ten aanzien van het Midden-Oosten zowel qua stijl als qua inhoud sterk veranderd. De voornaamste actoren hierin zijn premier Recep Tayyip Erdogan, president Abdullah Gül en minister van buitenlandse zaken Ahmet Davutoglu.

Dé sleutelfiguur in het Turkse buitenlandse beleid van het afgelopen decennium is ongetwijfeld de minister van buitenlandse zaken Davutoglu. Hij is een academicus die over geschiedenis en geografie heeft geschreven als de sleutelbronnen voor Turkije's kracht. Hij werd de belangrijkste adviseur voor buitenlandse zaken van premier Erdogan in 2003 en werd in mei 2009 aangeduid als minister van buitenlandse zaken. Hij omschrijft zijn doelstellingen als de 'consolidatie van de democratie' en de 'oplossing van disputen die Turkije direct of indirect aangaan'. Zelf omschrijft hij zijn beleid in de buurlanden als 'een proactieve diplomatie met als doel de voorspoed, stabiliteit en veiligheid te versterken...culturele harmonie en wederzijds respect... integratie en volledige samenwerking'. Onder die buurlanden verstaat hij de Balkan, de Kaukasus, de Kaspische en Zwarte Zee, de Middellandse Zee en het Midden-Oosten van de Golf tot Noord-Afrika.

¹ 'Turkey and the Middle East: ambitions and constraints', International Crisis Group, 07/04/2010.

Turkije heeft bovendien belangrijke veiligheidsoverwegingen om goede relaties aan te knopen met Syrië, Irak en Iran. In het verleden zijn zij immers vaak de bron geweest van reële pogingen tot destabilisatie, terroristische aanslagen en politieke ondermijning. Het oplossen van problemen met de buurlanden geeft Ankara tevens een groter geopolitiek aanzien.

Aanvankelijk was de AKP vooral gericht op haar traditionele Westerse bondgenoten en op haar onderhandelingen met de EU voor een volwaardig lidmaatschap. De weigering van het parlement in maart 2003 om de Amerikaanse troepen doorgang te geven door Turkije en verwerping door de Griekse Cyprioten van het VN-plan van Kofi Annan voor een oplossing van de Cypriotische kwestie in april 2004 waren serieuze opdooffers voor het Turkse pro-Westerse beleid. Daarbij kwam dan nog de oppositie van een Turks EU-lidmaatschap van Frankrijk, Duitsland en andere EU-lidstaten. Deze ontwikkelingen hebben de AKP-leiders onder druk gezet om met nieuwe ideeën op de proppen te komen. De oorsprong van haar nieuw buitenlands beleid met de nadruk op het uitbouwen van goede betrekkingen met haar buurlanden in het Midden-Oosten heeft zonder twijfel ook te maken met de verbittering ten aanzien van uitspraken en het beleid van de EU ten aanzien van Turkije.

Turkije beweert nochtans dat hun belangrijkste strategische relaties met de Westerse bondgenootschappen zoals de NAVO en de EU blijven en dat het zgn. 'zero-problemen-beleid' met de buurlanden gebaseerd is op een gelijke afstand met alle spelers in de regio. De retoriek van bepaalde AKP-leiders doet echter iets anders vermoeden, nl. dat zij de basis willen leggen voor de creatie van een moslimblok. In al deze gebieden steunt Turkije bovendien de moslims tegenover de niet-moslims. Vooral het discours van premier Erdogan doet de wenkbrauwen fronsen. Zo stelde hij tijdens een bezoek aan Saoedi-Arabië in januari 2010 dat samenwerking met Riyad voor hem even belangrijk was als EU-lidmaatschap en verdedigde hij de Soedanese president Omar al-Bashir toen die door het internationaal strafhof werd beschuldigd voor wreedheden in Darfour door te stellen dat "het absoluut onmogelijk is voor iemand van onze beschaving, iemand die zich overgegeven heeft aan onze religie, de islam, om een genocide te plegen". Premier Erdogan zegt Turkije te beschouwen als een aandeelhouder in de opbouw van een nieuw Midden-Oosten om vrede en handel te verspreiden, gebaseerd op 'een gemeenschappelijke regio en geografie'. Hij beweert positie in te nemen, niet omwille van de islamitische identiteit maar omdat de toegetakelde regio nood heeft aan 'normalisering'. Westerse diplomaten in Ankara beschouwen Erdogan's uitlatingen veeleer als emotioneel dan als gevestigd beleid.

Anderzijds bestaat er geen twijfel over dat de AKP veel inspanningen heeft geleverd om de betrekkingen met de christelijke buurlanden, Armenië en (Grieks-) Cyprus, te verbeteren – ook al zijn ze hier totnogtoe niet in geslaagd. Bovendien streeft de AKP dezelfde handelsrelaties na met Rusland en Afrikaanse landen als met landen in de regio.

Handelsstaat

Ahmet Davutoglu beschouwt economische interdependentie als het belangrijkste wapen voor Turkije om in de regio 'diepte te winnen' en verwijst hierbij naar de prominente rol van de privé-sector in het uitstippelen van het buitenlands beleid en haar strategische visie. Naast de inspanningen om een grotere vrijhandelszone te creëren, heeft hij ook een nieuw discours van samenwerking geïntroduceerd.

Turkije wil een leidinggevende exportmogendheid worden en beschouwt de groei van de buitenlandse handel als een onderdeel van haar economie. Alhoewel de handel met het Midden-Oosten het afgelopen decennium sneller is gegroeid dan met de EU, stijgt en daalt de handel overeenkomstig de oliepijzen.

Irak is historisch gezien één van de belangrijkste handelspartners van Turkije. Sinds september 2009 hebben 500 Turkse bedrijven geïnvesteerd in Irak en Turkije is bij de top tien van buitenlandse investeerders. Ook met Syrië hebben de bloeiende economische banden een nieuwe politieke relatie mogelijk gemaakt sinds 1999. Turkse export naar buurland Syrië verviervoudigde de afgelopen vijf jaar. De handelsbalans met Syrië is echter helemaal niet in evenwicht en vooral Turkije profiteert van de 'economische samenwerking'.

Regionale integratie

AKP-leiders vergelijken hun harmoniseringinspanningen in het Midden-Oosten soms met het ontstaan van de EU waarmee zij impliceren dat zij de economische integratie willen gebruiken om over te stappen naar politieke convergentie.

Turkije probeert nu het handelspatroon te veranderen in Midden-Oosterse staten. Zij doen echter weinig om intra-regionale handel aan te moedigen, bewaken hun eigen markten en vrezes infrastructuurle verbindingen die hen afhankelijk zouden kunnen maken van buurlanden die rivalen zijn. De meeste regimes verkozen voordien sterke bilaterale relaties uit te bouwen met landen buiten de regio maar maken er nu een prioriteit van om zich te openen naar Turkije.

De eerste stap was het vergemakkelijken van het personenverkeer door in 2009 de visumvereiste voor het reizen tussen Turkije en Syrië, Libanon, Jordanië en Libië op te heffen. Dan gingen de grenzen wijder open en in februari 2010 werd de spoorweg tussen Turkije, Syrië en Irak heropend.

Turkije is vooral ook erg geïnteresseerd in toegang tot gas van Noord-Irak om het aan te sluiten op de geplande Nabucco-pijplijn naar Centraal-Europa waardoor zij haar eigen energiebronnen zou diversifiëren.

Bovendien is Turkije niet langer de ontvanger van ontwikkelingshulp maar een doner geworden, meer bepaald geeft het hulp aan projecten in Afghanistan en Palestina.

Het Turkse buitenlandse project in de regio zou vooral succesvol kunnen worden omdat het veelzijdig is. Naast bilaterale samenwerking profileert Turkije zich ook in multilaterale instellingen en platforms zoals in de Arabische Liga. Maar in tegenstelling tot de eenmaking van Europa dat het smeden van economische banden zag als een manier om de vreedzame relaties te consolideren, gaat de wil tot economische integratie in de regio niet gepaard met een streven naar een duurzame vrede. Daarvoor zijn er nog te veel politieke complicaties. Zo werd bijvoorbeeld nog altijd geen akkoord gesloten over een verdeling van het water van de Eufraat tussen Turkije, Syrië en Irak. En zelfs indien het zou lukken om die economische interdependentie om te vormen in politieke convergentie, dan zou dit Israël zeker buiten spel zetten. Hoe dan ook zal het voor Ankara door het gebrek aan multilaterale politieke integratie moeilijk blijven om de regionale staten samen te brengen.

Relaties met Israël

Turkije streeft al goede relaties na met Israël sinds diens oprichting in 1949. In de jaren negentig beleefde de Turks-Israëlische betrekkingen gouden tijden. Israël ondertekende in 1992 een militair partnerschap met Turkije. Dankzij dit akkoord kreeg Israël de toegang tot het Turks grondgebied voor lucht oefeningen. Ook de uitwisseling van inlichtingen en samenwerking op het vlak van contra-terrorisme groeide in die tijd.

Toch is de relatie tussen beide landen de afgelopen decennia niet altijd over rozen gegaan. Zo heeft de Turkse bevolking altijd sterk meegeleefd met het Palestijns lijden. De laatste jaren is het Turkse beleid steeds afhankelijker geworden van de publieke opinie en is het Israëlisch-Palestijns conflict opnieuw geïntensiveerd. Premier Erdogan heeft zijn kritiek op het Israëlische beleid, zeker na de aanval op Gaza in de-

ember 2008, wel erg duidelijk gemaakt op de internationale scène. Zo bekritiseerde hij in januari 2009 de Israëlische president Peres op het Wereld Economisch Forum in Davos. Ook de Turkse minister van buitenlandse zaken Davutoglu annuleerde in september 2009 een reis naar Israël toen hij geen toestemming kreeg om Hamas te bezoeken in Gaza. De nieuwe Israëlische regering – en zeker de minister van buitenlandse zaken Lieberman, staat echter evenmin positief ten aanzien van Turkije.

Alhoewel er aan beide kanten groepen zijn die er alles aan doen om de historisch goede relaties niet verder te verzieken, zal het Turkse beleid in de toekomst waarschijnlijk toch afhankelijk worden gemaakt van de Israëlische wil om tot vrede te komen.

Syrië & Irak

Bijna geheel de twintigste eeuw waren de relaties van Turkije met buurlanden Irak en Syrië erg problematisch. Syrië koesterde sterke anti-Turkse gevoelens omdat Turkije de waardevolle provincie van Alexandretta had ingepalmd en het had omgevormd in de Turkse provincie Hatay. Tijdens de Koude Oorlog stonden de buurlanden ook lijnrecht tegenover elkaar met Turkije genesteld in het NAVO-kamp en Syrië die zich aan de zijde van de Sovjets schaarde. Bovendien is Turkije in de jaren '90 begonnen met de bouw van enorme dammen op de Tigris en de Eufraat waardoor de watertoevoer naar Noord-Syrië aanzienlijk werd gereduceerd. Syrië gebruikte van zijn kant haar prestige om de Arabische wereld op te zetten tegen Turkije. Ook liet het lange tijd de Koerdistan Arbeiderspartij (PKK) toe om militaire trainingskampen uit te bouwen in Libanon en kon Abdullah Öcalan jarenlang genieten van Syrische bescherming in Damascus.

In 1998 vaardigde een Turkse topgeneraal een ultimatum uit en gezien de Russische steun aan Syrië sterk was verminderd, besloot Damascus al snel om in te binden en vroeg het PKK-leider Öcalan om het land te verlaten. Bijna onmiddellijk draaide Ankara zijn kar en begon het zijn relaties met Syrië aan te halen.

De politieke relaties tussen Ankara en Bagdad waren wel minder gespannen maar na de Irakese invasie van 1990 in Koeweit werd de instabiliteit van Irak meer een veiligheidsprobleem voor Turkije. Door de internationale sancties verloor Turkije haar tweede grootste handelspartner en in april 1991 vluchtten 500.000 Irakese Koerdische vluchtelingen over de grens naar Turkije. Bovendien vormde er zich over de grenzen in Noord-Irak een feitelijk autonoom Iraaks Koerdistan wat bovendien zou kunnen uitgroeien tot een onafhankelijke Koerdische staat.

De beslissing van Ankara op 1 maart 2003 om de Amerikaanse troepen geen doorgang te verlenen naar Irak was ingegeven door de angst dat de Amerikaanse invasie in Irak de regio nog verder zou destabiliseren en een Koerdische emancipatieproces zou consolideren. Bovendien was de Turkse bevolking massaal gekant tegen de oorlog. Na vier jaar van spanningen kwamen Turkije en de VS in oktober 2007 tot een akkoord waarin ook de Irakese Koerden beloofden om solidair te zijn met Ankara in hun strijd tegen de PKK-guerrilla.

Turkije als bemiddelaar

Met haar groeiend zelfvertrouwen heeft Turkije zich de rol van bemiddelaar aangemeten in verschillende regionale conflicten. Deze rol heeft veel goedkeuring gekregen in het Westen, op het thuisfront en in de regionale media. Naast het stabiliseren van hun eigen achtertuin, speelt ook het verhogen van de regionale welvaart, en dus van de Turkse handel, hierin een rol.

De AKP-leiders organiseerden zo ontmoetingen tussen soennitische leiders van Irak om hen de nieuwe 'orde' te doen aanvaarden. Daarnaast hebben zij bemiddeld tussen de VS en Iran, Irak en Syrië, Israël en Syrië, Israël en de Palestijnen, Hamas en Fatah en de verschillende actoren in Pakistan en Afghanistan.

Turkije bevindt zich in de uitzonderlijke positie dat zij met alle partijen van de conflicten in het Midden-Oosten kan spreken. Toch is de impact van Turkije vaak laag. Sommigen beschrijven de rol van Turkije in de conflicten dan ook eerder als gespreksleiders dan als bemiddelaars.

De Turkse inspanningen die het meest de aandacht trokken waren de vijf indirecte gesprekken tussen Syrië en Israël in 2008 met als doel de weg te bereiden voor directe onderhandelingen, een vredesakkoord en de terugkeer van de Golanhoogte, die sinds 1967 door Israël wordt bezet, aan Syrië. Toen Israël echter enkele dagen later de Operatie 'Cast Lead' tegen Gaza startte, voelde Erdogan zich verraden door de persoonlijke engagementen van Olmert en schortte hij de gesprekken kwaad op. Gezien de structurele schade die de Israëlisch-Turkse betrekkingen de laatste tijd hebben geleden, lijkt het erg onwaarschijnlijk dat Turkije haar rol nog zal opnemen. Toch slaagde Turkije er in 2008 in om veranderingen te verwezenlijken. Zo was Syrië in staat om uit haar isolatie te geraken. Er zijn dan ook goede argumenten voor een blijvende Turkse rol in het Syrisch-Israëlisch conflict: Ankara beschikt over de meeste hefboomen ten aanzien van Damascus, het is een manier om de Turks-Israëlische betrekkingen herop te bouwen en Turkije was de vertrouwenspersoon in de onderhandelingen in 2008, waarop verder gebouwd kan worden.

Ook heeft Turkije geprobeerd om op goede voet te staan met de Islamitische Republiek Iran. Ankara is geïnteresseerd in economische expansie, wil nieuwe sancties of een gewapend conflict vermijden en wil elke Iraanse inspanning om nucleaire wapens te verkrijgen vertragen en biedt een tegengewicht aan de inspanningen van Iran om haar invloed te vergroten. Turkije is van Iran afhankelijk voor diens energie terwijl Iran rekent op Turkije voor haar uitweg naar het westen. Hun betrekkingen zijn echter verre van altijd goed geweest. Toch probeerde Turkije haar goede relaties met zowel Iran als de VS te gebruiken om een compromis tot stand te helpen brengen waardoor de crisis over het nucleaire programma van Iran bezworen zou worden. Diplomaten zeggen echter dat noch Teheran noch Washington bereid zijn om Turkije een rol van bemiddelaar te laten spelen.

Sommige inspanningen van Turkije in het Midden-Oosten hebben echter maar een minimale impact gehad. Een typisch voorbeeld hiervan is dat Ankara ervan overtuigd is dat Hamas betrokken moet worden in het vredesproces indien men succes wil boeken in het Israëlisch-Palestijns conflict. Vanuit Israëlisch standpunt is dit echter in strijd met de Turkse aanpak van de PKK. Bovendien komt Turkije, door zichzelf een rol van bemiddelaar aan te meten in het Arabisch-Israëlisch conflict, in het vaarwater van Egypte dat traditioneel een zwaargewicht is in de Arabisch-Israëlische onderhandelingen en sterke banden heeft met Fatah. Arabische diplomaten stellen dat het gebrek aan Turkse impact op de Fatah-Hamas as maar één van de voorbeelden in het Midden-Oosten is waarin Turkije een kleine bemiddelingsrol heeft gespeeld.

Percepties van Turkije in het Midden-Oosten

De publieke opinie in de Arabische wereld staat over het algemeen erg positief ten aanzien van Turkije's verschijning op het regionale toneel. Zeker de weigering van het Turkse parlement in 2003 om doorgang te verlenen aan het Amerikaanse leger en de start van de toetredingsonderhandelingen met de EU in 2005 hebben een boost gegeven aan het imago van Turkije in het Midden-Oosten.

Toen premier Erdogan in 2009 erg scherpe kritiek gaf op Israël, sloeg dat aan bij de Arabische burgers die verlangden naar een politieke verantwoordelijke die hun woede over het lijden van de Palestijnse bevolking in Gaza uitdrukten. Toch doet men in de regio eerder beroep op Turkije omwille van haar gematigde aanpak en haar banden met het Westen dan omwille van haar extreme posities ten aanzien van Israël. Turkije wordt in het Midden-Oosten immers gezien als een nieuwe

weg waarlangs de islamitische en Midden-Oosterse standpunten ingang kunnen vinden op Westerse forums. Turkije heeft er dan ook alle belang bij om haar goede verstandhouding met het Westen en met de Europese Unie te koesteren.

Niet alle Arabische landen zijn echter even gelukkig met de herprofilering van het buitenlands beleid van Turkije. Er bestaat immers een groot wantrouwen ten aanzien van hun beleid en men verwijt Ankara ook wel dat zij enkel hun islamitische identiteit benadrukken wanneer het hen uitkomt. Ook de 'neo-Ottomaanse' retoriek wekt wantrouwen. Minister van buitenlandse zaken Davutoglu heeft zijn partij, de AKP, al wel eens de 'nieuwe Ottomanen' genoemd en beschreef zijn doel in een interview met CNN Türk als de 'Pax ottomana' (25/11/2009). Andere Arabische regeringen verdenken Turkije er ook van om zo'n energiek beleid ten aanzien van zijn buurlanden te ontwikkelen in reactie op de recente koele relaties met Europa. Zo willen zij in de ogen van de EU en de VS een belangrijke partner lijken.

Interne beperkingen

Daarnaast zijn er ook interne factoren die het zero-problemen buitenlands beleid van Davutoglu bemoeilijken. Zo beschikt de Turkse diplomatie maar over één vierde van het aantal diplomaten van de gemiddelde Westerse grootmacht. En alhoewel Davutoglu oprecht wordt geacht in zijn wens om voor regionale stabiliteit en voorspoed te zorgen, wordt zijn naam de laatste tijd steeds meer genoemd als één van de toekomstige leidersfiguren binnen zijn partij. Zijn duidelijk doel zou dus wel eens overschaduwde kunnen worden door binnenlandse prioriteiten.

De nationalistische standpunten en anti-Israëlische retoriek van de AKP-regering zou bovendien wel eens de manoeuvreerruimte over cruciale kwesties zoals Cyprus en Armenië kunnen beperken. Deze kwesties bepalen in belangrijke mate de relaties met de EU en de VS en elk compromis over deze kwesties is onpopulair. Tot slot is de Turkse samenleving helemaal niet goed geïnformeerd over het Midden-Oosten. Velen beschouwen het nog altijd als een achterlijke regio dat weinig te bieden heeft aan Turkije.

Westerse bewondering en bezorgdheid

Eenzijdig maken Westerse landen zich zorgen over het activisme van Turkije in het Midden-Oosten maar anderzijds zien zij hier ook de positieve zijde van in, zoals op het vlak van regionale veiligheid en vrijhandel. Zeker sinds Obama's presidentschap heeft de Amerikaanse administratie toenadering gezocht tot zijn Turkse partner die met de VS dezelfde doelstellingen in het Midden-Oosten zou hebben. Officieel is er niets veranderd in Turkije's strategische identificatie met Westerse mogendheden. Totnogtoe heeft Washington Turkije het voordeel van de twijfel gegund ondanks het Turkse beleid ten aanzien van Iran en zijn anti-Israëlische discours. De Amerikaanse autoriteiten beweren dat Turkije handelt voor de wederzijdse belangen in de regio.

Toch moet Turkije opletten dat ze haar geloofwaardigheid niet verliest in Washington. Het feit dat zij eerst de indruk gaf om tot een oplossing te komen met Armenië en dat het nu allerlei excuses zoekt om een definitieve oplossing op de lange baan te schuiven, maakt de Amerikaanse administratie kwaad. Bovendien trok Turkije haar ambassadeur uit Washington terug na de beslissing van het Amerikaans congres om de massamoord op de Armeniërs in 1915 te erkennen als een genocide. Steeds meer topdiplomaten van de VS vinden dat Turkije en premier Erdogan de laatste jaren hun credibiliteit hebben verloren en dat Ankara een Janusgezicht heeft.

Sommige diplomaten in Europa vrezen dan weer dat Turkije probeert te concurreren met Europa, wat het EU-beleid in het Midden-Oosten schade berokkent, en vermoeden zelfs dat Erdogan en Davutoglu hun interesse in het Europese project hebben verloren.

Ondanks alles krijgt Turkije van de EU en de VS nog altijd het voordeel van de twijfel. Turkije is ook niet aan het wegdrijven van het Westen maar het moet zich wel realiseren dat het juist zijn 'succes' in het Westen is dat het land interessant maakt voor het Oosten en vice versa. Zolang Turkije ook de regionale instemming met haar beleid niet verwaart met machteloosheid zal de invloed en het potentieel van Turkije om regionale vrede en veiligheid te bevorderen blijven groeien. Ongetwijfeld is Turkije moderner en internationaler geworden dat zich sterk en zelfverzekerd voelt om nieuwe uitdagingen in het Midden-Oosten aan te gaan.

Turkije verliest geduld met EU

– Paul Vanden Bavière –

Turkije begint zijn geduld te verliezen omdat er maar geen schot komt in de onderhandelingen over Turkse toetreding tot de Europese Unie, die in 2005 begonnen. Het ongeduld uit zich eveneens in de nieuwe politiek om de relaties met al zijn burenen, met wie het tientallen jaren lang ruzie had, aan te halen in de hoop een regionale politieke en economische grootmacht te worden. Laatste in de rij is Griekenland, waar premier Recep Tayyip Erdogan op 14 mei zijn opwachting maakte.

Het was president Abdullah Gül van de al sedert 2002 regerende islamistische Partij voor Gerechtigheid en Ontwikkeling (AKP), die op 12 mei in een interview met The Times (1) en andere Europese dagbladen, zijn ongenoegen uitte. Hij had zware kritiek op de Franse president Nicolas Sarkozy en de Duitse kanselier Angela Merkel, die tegen het Turkse lidmaatschap zijn. Hij beschuldigde de EU ervan de kwestie Noord-Cyprus, dat in 1974 door Turkije werd bezet en in 1975 tot de Turkse Republiek Noord-Cyprus werd uitgeroepen, te gebruiken om de onderhandelingen te laten aanslepen.

Dat is niet verwonderlijk. Cyprus is sinds 2004 lid van de EU en heeft vetorecht. Maar er is meer. De EU heeft Turkije in 2006 aangemaand zijn luchtruim en waterwegen open te stellen voor vliegtuigen en schepen uit Grieks Cyprus. Turkije weigert dat te doen zolang de EU Noord-Cyprus niet erkent. Totnogtoe wordt die Turkse Republiek enkel door Turkije erkend. Het is dus niet alleen de EU die schuld treft in die kwestie.

Koerdische kwestie

Turkije heeft nog andere problemen die een lidmaatschap blokkeren. Zo is er de kwestie van de minder-

heidsrechten, meer specifiek de rechten van de Koerden in Turkije. In 2009 lanceerde premier Erdogan een "democratische opening" naar de Koerden om de Koerdische kwestie op te lossen. Er kwamen enkele beperkte toegevingen op het vlak van het gebruik van het Koerdisch. Tegelijkertijd ging echter de repressie onverminderd voort: met de wapens tegen de Koerdische Arbeiderspartij (PKK) en via de justitie tegen Koerdische mandatarissen van de pro-Koerdische Partij voor een Democratische Samenleving (DTP). De doodsteek voor de "democratische opening" was het verbod, op 11 november 2009, van de DTP omdat die partij banden zou hebben met de PKK. De DTP is inmiddels vervangen door een nieuwe pro-Koerdische partij, de Partij voor Vrede en Democratie (BDP).

Kemalistisch establishment

Dat die interne situatie nog onvoldoende veranderd is om te voldoen aan de criteria voor toetreding tot de EU, is niet alleen de schuld van Erdogan. Toen hij in 2003 premier werd, voerde hij snel een aantal halve hervormingen door, waardoor onder meer de macht van het leger in de Turkse politiek wat werd afgezwakt, maar niet uitgeschakeld. Daarna slabakten de hervormingen. Het Turkse kemalistische establishment, dat beweert het gedachtegoed van Atatürk -de stichter van de republiek, met name de scheiding van moskee en staat, te verdedigen en dat bestaat uit hoge ambtenaren, rechters, professoren, militairen, journalisten en zelfs uit de maffia, hield alles tegen wat het kon. Zo ontsnapte Erdogans AKP in 2008 maar op het nipertje aan ontbinding.

Dit jaar deed Erdogan een poging om de macht van dit blokkerende establishment te breken via een wijziging van de grondwet van 1982, die nog door de toenmalige militaire junta werd opgesteld. In april slaagde hij er in een aantal belangrijke hervormingen door het par-

Griekse premier George Papandreou schudt de hand van de Turkse premier Erdogan midden mei 2010.

lement te krijgen – die wel nog bij referendum moeten worden bevestigd omdat hij geen voldoende meerderheid had. Zo zal de structuur van de Hoge Raad voor Rechters en Aanklagers, die rechters en aanklagers benoemt, worden gewijzigd. Het aantal leden zal worden uitgebreid en de leden zullen door de president worden benoemd. Voorheen coöpteerde die raad zijn leden en benoemde vooral kemalistische rechters en aanklagers. Ook de structuur van het Grondwettelijk Hof, een ander kemalistisch bastion, zal worden gewijzigd. De rechters ervan zullen eveneens door de president worden benoemd. Zo kan op termijn het kemalistisch establishment worden gebroken. Enkel op het punt van de opheffing van politieke partijen heeft Erdogan bakzeil moeten halen. Hij wilde de mogelijkheden van de procureurs om partijen te verbieden flink inperken, maar ook in zijn eigen partij – die zoals gezegd in 2008 met één stem ontsnapte aan ontbinding – waren een aantal parlementsleden tegen. Ze wilden de mogelijkheid om naar believen Koerdische partijen te kunnen opdoeken niet geschrappt zien.

Vrede met de bureu

Met het establishment breekt Erdogan ook door Turkije niet langer de door het Westen toebedeelde rol van boeman voor de buurlanden te laten spelen. Vroeger had Turkije ruzie met al zijn bureu en regiogenoten: de communistische landen, de Arabische, Iran (sedert de islamitische revolutie van 1979), Armenië.... Zijn enige bondgenoot in de regio was Israël. Een alliantie die gedoemd was weg te kwijnen wegens de solidariteit van de islamitische bevolking en de islamistische regering met hun geloofsgenoten. En wegens het brutale door Israël gebruikte geweld tegen hen. Vooral de moord- en vernietigingspartij in Gaza van december 2008 tot januari 2009 heeft enorm veel kwaad bloed gezet. (2)

Al in 2003 begonnen Erdogan en zijn minister van Buitenlandse Zaken, Ahmet Davutoglu, aan een grondige herziening van de Turkse buitenlandse politiek. Alle problemen zijn nog lang niet opgelost maar de relaties met Iran, Irak, Syrië en Armenië zijn al veel verbeterd. Met Syrië is er zelfs sprake van een militaire samenwerking. En met Rusland, dat zo nauw niet toekijkt, werd begin mei een nucleair samenwerkingsakkoord gesloten.

Het laatste land om de relaties mee te verbeteren is de ervijand Griekenland. Premier Erdogan bracht er een bezoek aan op 14 en 15 mei, vergezeld van zes ministers en een resem zakenlieden. Het komt het bankroete Griekenland goed uit, want in het kader van de onmin met Turkije gaf het handenvol geld uit aan defensie: het hoogste percentage, nl. 2,8% van zijn

'Turkse leger marcheert voor de Turkse vlag en het beeld van Atatürk.'

jaarlijks bbp, van de Europese Unie (gemiddeld 1,7%). Het gaat nu fors bezuinigen op zijn militaire uitgaven alhoewel het Internationaal Muntfonds dat niet vroeg – het IMF is immers een instelling van het Westen, die de voorkeur geeft aan kanonnen op boter.

Die militaire bezuinigingen zien het Westen, en de westerse bewapeningsindustrie, niet graag. Evenmin als het Westen graag ziet dat Turkije beste maatjes is met Iran en er zelfs een akkoord mee sloot om uranium voor Teheran te verrijken; dat het goede relaties heeft met de islamitische verzetsorganisatie Hamas in de Gazastrook en dat het de banden ook aanhaalt in Afrika en met de Latijns-Amerikaanse landen die in het verzet zijn gegaan tegen de Amerikaanse hegemonie – president Lula van Brazilië was een medeondertekenaar van het uranium-akkoord tussen Turkije en Iran.

Het is duidelijk dat Turkije zich niet langer ten dienste stelt van het Westen, maar een eigen politiek wil voeren en zich een eigen invloedssfeer wil scheppen. Na een aantal jaren van zware financiële en economische crisissen, ook ten gevolge van de nefaste politiek en corruptie van de kemalistische partijen, lijkt Turkije sterk te groeien. Met zijn industriële capaciteit en een bevolking van 75 miljoen mensen, legt het gewicht in de schaal. Wil de EU Turkije niet, dan heeft Ankara een alternatief. Overigens heeft het een EU-lidmaatschap niet echt nodig: er is nu immers al volledige vrijhandel tussen Turkije en de EU.

Bron: Uitpers nr. 121, 11de jg., juni 2010

Noten:

- (1) Charles Bremner, Ankara turns away as EU ambitions fade, in The Times, 13.05.10
- (2) Zie hierover en over de heroriëntering van de Turkse buitenlandse politiek: Paul Vanden Bavière, Relaties tussen Turkije en Israël in diepe crisis, Uitpers nr. 114, november 2009

Het Verdrag van Lissabon, een sprankeltje hoop voor Cyprus

- Lieve Driesen -

Op zondag 18 april werden de presidentsverkiezingen in Noord-Cyprus (Turks Cyprus) gewonnen door Dervis Eroglu, een nationalistische leider die voor de onafhankelijkheid van het Noorden is. De verkiezing van Eroglu tot president zouden wel eens grote gevolgen kunnen hebben op de onderhandelingen voor een hereniging van Cyprus en ook voor de toetreding van Turkije tot de EU. Brussel heeft nu dankzij het Verdrag van Lissabon echter iets in handen om een hereniging van het eiland toch te bewerkstelligen. Dit beweren althans Didem Akyel en Hugh Pope van de International Crisis Group.¹ Door het Lissabon-Verdrag krijgt het Europees Parlement immers inspraak in het sluiten van handelsakkoorden en een regeling van 'directe handel' met de Turkse Cyprioten zou een doorbraak zijn in het isolement van de Turks Cyprioten. En dit zou bij hen meer vertrouwen kunnen kweken ten aanzien van de Grieks Cyprioten en hen milder stemmen zodat een compromis zou bereikt kunnen worden.

In 2008 begonnen opnieuw intensieve onderhandelingen tussen de Grieks-Cypriotische leider Demetris Christofias en zijn Turks-Cypriotische collega Mehmet Ali Talat over de hereniging van het eiland Cyprus. Volgens Hugh Pope en Didem Akyel van de International Crisis Group werd er sindsdien weinig maar wel een opmerkelijke vooruitgang geboekt die de meeste Cyprioten zich niet realiseren. Zo hebben de zeventigtal onderhandelingsrondes de afgelopen twee jaar bijgedragen tot een normalisering van de sfeer op het eiland en resulteerde het in de opening van één van de drukste kruispunten tussen de twee gemeenschappelijke zones. Bovendien dringen zowel de Turkse als de Griekse regering aan op een oplossing, iets wat we tevoren maar zelden hebben gezien. Ook de Grieks-Cypriotische kerk, één van de grootste tegenstanders van een compromis, heeft een taboe doorbroken en plant nu om te gaan spreken met leiders in Ankara. Tot slot hebben uitspraken over eigendomsvergoedingen van het Europees Hof van Justitie en van het Europees Hof van de Mensenrechten aangetoond dat een snel politiek akkoord de beste oplossing is om eigendomstwisten op te lossen.

De Turks-Cypriotische overwinnaar van de presidentsverkiezingen, Dervis Eroglu, kant zich tegen het diplomatieke proces waarin Talat zich had geëngageerd voor de hereniging van het eiland. In Eroglu's ogen is de scheiding van de Griekse en Turks-Cypriotische staten, met losse confederale banden, een oplossing voor de

Cypriotische kwestie. Dit is echter volledig onaanvaardbaar voor de meerderheid van de Grieks Cyprioten.

De overwinning van Eroglu weerspiegelt de ontgoocheling onder de Turks Cyprioten over het falen van Talat om de hereniging van Cyprus te realiseren, waarmee een einde zou komen aan hun economisch en politiek isolement. Indien er echter geen oplossing komt voor de Cypriotische kwestie, is ook de Turkse EU-toetreding in gevaar. Griekse Cyprioten zouden de toetreding van Turkije kunnen blokkeren. Na zijn overwinning beweerde Eroglu wel dat hij het onderhandelingsproces zou voortzetten en zou werken aan een oplossing waarin rekening zou worden gehouden met de rechten van zijn gemeenschap.

Rechtstreekse handel

Vandaag kunnen de Turks Cyprioten geen rechtstreekse handel drijven met de EU. Dit zou kunnen veranderen dankzij het Verdrag van Lissabon waarin het Europees Parlement medebeslissingsrecht krijgt in het sluiten van handelsakkoorden. Een Regeling van Rechtstreekse Handel zou een doorbraak kunnen zijn om de Turks-Cyprioten uit hun isolement te halen.

De regulering over rechtstreekse handel gaat terug tot april 2004 toen de EU de Turks Cyprioten wilde belo-

¹ The Treaty of Lisbon shines a ray of hope on Cyprus, Didem Akyel & Hugh Pope, 15/04/2010.

nen voor de positieve stemuitslag van het referendum waarbij 65 procent van de Turks-Cyprioten voor het Herenigingsplan van Kofi Annan, toenmalig VN-secretaris-generaal, stemde. Ondanks het feit dat het Annan-plan werd gesteund door de VN, de VS, Turkije en de EU verwierp maar liefst 76% van de Grieks-Cyprioten het VN-plan. De Turks-Cyprioten werden dus onterecht gestraft. Op de vergadering van de Europese Raad van 27 april 2004 verklaarden de EU-regeringen het ten zeerste te betreuren dat Cyprus niet werd herenigd voor de toetreding en ze benadrukten dat zij 'vastberaden waren om een einde te maken aan het isolement van de Turks-Cypriotische gemeenschap' die 'hun duidelijk verlangen hadden uitgedrukt voor een toekomst binnen de EU'. Ze zeiden dit om 'een signaal van aanmoediging' te sturen naar de Turks-Cyprioten.

De Raad vroeg "de Commissie om allesomvattende voorstellen te formuleren om dit te bereiken, met bijzondere nadruk op de economische integratie van het eiland en op de verbetering van de contacten tussen de twee gemeenschappen en met de EU". Op 7 juli 2004 werd hieraan gevolg gegeven in een voorstel van de Europese Commissie voor een voorkeurregime voor Turks-Cypriotische goederen die de EU-douane-unie binnenkomen. Het voorstel stelde verder dat Kofi Annan in zijn aanbeveling aan de VN-veiligheidsraad had gesteld dat 'alle staten zowel bilateraal en in internationale instellingen onnodige beperkingen en barrières zouden wegwerken dat het isolement van de Turks-Cyprioten en de verhindering van hun ontwikkeling als effect heeft'.

Sinds de (Griekse) Republiek Cyprus echter lid is geworden van de EU (1 mei 2004), blokkeert het de voorgestelde Regeling van Rechtstreekse Handel. Officieel is de oppositie van de Grieks-Cyprioten een geschil over de wettelijke basis van het voorstel. Hierdoor verkeren de Turks-Cyprioten sinds 1994, toen de Grieks-Cyprioten een zaak wonnen tegen Turks-Cypriotische exporteurs in het Europees Hof van Justitie, nog altijd in dezelfde benarde situatie. De beslissing van het Hof verbood geen Turks-Cypriotische producten maar maakte hen duurder door het voorkeurtarief van hun belastingen af te schaffen. Het maakte Turks-Cyprioten ook afhankelijk van de Grieks-Cypriotische autoriteiten voor het verkrijgen van bepaalde certificaten die moeilijk of onmogelijk te bemachtigen zijn zonder een politieke oplossing. Het leidde ook tot het verlies van vele Turks-Cypriotische banen in de landbouw en textielsector en het dreef een nieuw wig tussen Turks-Cyprioten en Europa en vergrootte hun afhankelijkheid van Turkije. De Groene Lijn Regulerings (die dateert van na 2004) over de handel tussen Noord en Zuid-Cyprus, die de Turks-Cyprioten de toestemming geeft om te exporteren via de zuidelijke haven, heeft echter door een reeks technische, politieke en psychologische beperkingen de toegang van de Turks-Cyprioten tot de EU-markten evenmin verbeterd.

Nu de Europese Commissie het Europees Parlement heeft gevraagd om de zaak opnieuw in overweging te nemen, heeft het parlement een rapporteur aangewezen om de Regulerings voor Rechtstreekse Handel te bekijken waarna het parlement zijn rapport zal bespreken en zijn opinie zal geven. Indien succesvol zal het naar de Raad worden gestuurd. Binnen de EU verwacht men dat de maatregel goedgekeurd zal worden door het parlement maar men is niet zeker of de maatregel de nodige gekwalificeerde meerderheid zal krijgen in de Raad. Het gehele proces zal naar alle waarschijnlijkheid enkele maanden in beslag nemen. Intussen heeft de woordvoerder van de Grieks-Cypriotische regering al laten verstaan dat hun euro-parlementsleden er alles aan doen om deze regeling tegen te houden. Nochtans zou het ook in hun belang zijn dat deze regeling goedgekeurd werd. Grieks-Cyprioten vrezen ervoor dat de Turks-Cyprioten deze directe handel willen gebruiken om een erkenning te bereiken als onafhankelijke staat. Dit is overdreven. Zelfs Turkije, het enige land dat de Turkse Republiek van Noord-Cyprus heeft erkend, is gestopt te ijveren voor de internationale erkenning van de entiteit. In de plaats daarvan, steunt het ten volle de federale oplossing met twee gemeenschappen en twee zones. De Turkse premier heeft onlangs nog de hand gereikt naar de Grieks-Cyprioten om wederzijds vertrouwen op te bouwen tijdens een vergadering in Istanbul met zes prominente leden van de Grieks-Cypriotische civil society. Erdogan liet zijn bezoekers toen duidelijk verstaan dat Turkije voor een oplossing is van de Cypriotische kwestie, waarna Turkije zijn troepen zal terugtrekken en elke deal die wordt bereikt door de betrokken partijen zou implementeren.

Grieks-Cyprioten en de Europese parlementsleden hebben nu de kans om een vicieuze cirkel te doorbreken door de Regeling voor Rechtstreekse Handel goed te keuren. Indien de EU deze gelegenheid aangrijpt om de gebroken beloften van directe Turks-Cypriotische handel met EU-lidstaten mogelijk te maken, zou het de gesprekken voor een oplossing van de Cypriotische kwestie kunnen revitaliseren. Bovendien zou het hiermee één van de belangrijkste knopen kunnen ontwarren die de verhouding van Europa met Turkije verlammen. Hiermee zou het immers ook Ankara uitdagen om zijn belofte na te komen door zijn havens voor Griekse schepen en vliegtuigen te openen, zoals het verplicht is volgens de Douane-Unie die het in 2005 ondertekende. De belangrijkste Turkse EU-onderhandelaar Egemen Bagis herhaalde op 25 maart nog eens dat 'indien de EU de regulering implementeert, zullen wij onze havens openen'. In dat geval zou ook de EU verplicht zijn om de 8 van de 35 hoofdstukken die geblokkeerd worden te openen. Ook een Turkije met een perspectief op een toetreding zou meer bereid zijn tot een compromis met de Grieks-Cyprioten.

GRONDWETSHERVORMINGEN IN TURKIJE

Het Turks parlement is sinds 19 april het project voor de grondwetsherziening aan het bespreken. Hierdoor zou de macht van de hoge gerechtelijke instanties, die vijandig staan ten aanzien van de regering Erdogan ingeperkt worden. De Partij voor Gerechtigheid en Ontwikkeling (AKP), die sinds 2002 aan de macht is, verzekert dat de herziening de grondwet in overeenstemming moet brengen met de Europese normen en dat het de kansen voor een toetreding tot de EU zal verbeteren. Op 19 april nam de grondwettelijke commissie in het parlement het eerste hervormingspakket aan. De amendementen zullen niet onderworpen worden aan een referendum zoals oppositiepartij CHP (de kemalistische Republikeinse Volkspartij) had gevraagd. Ook werd niet ingegaan op het verzoek van de pro-Koerdische Partij voor Vrede en Democratie (BDP) om de VN-Conventie op de Rechten van het Kind volledig te implementeren.

De Turkse 'militaire' grondwet die dateert van 1982 is al heel lang het voorwerp van kritiek, zowel binnen Turkije als vanwege de Europese Unie. Erdogan en de AKP-regering hopen dan ook dat de grondwetshervormingen een Turkse EU-toetreding zullen versnellen.

Vice-premier Cemil Cicek zei dat de huidige grondwet, die twee jaar na de militaire staatsgreep van 1980 werd opgesteld, geactualiseerd moet worden: "Turkije kan niet voortgaan met deze grondwet. Deze veranderingen moeten gebeuren," zei hij. De plannen zijn ontworpen tegen de achtergrond van een groeiende machtsstrijd tussen de regering enerzijds en het gerecht en het leger anderzijds over een reeks zogenaamde plannen om de AKP-regering omver te werpen via een staatsgreep. Dit conflict wordt het duidelijkst weerspiegeld in één van de meest controversiële voorstellen waardoor de Hoge Raad van rechters en procureurs (HSYK) zou uitgebreid worden met leden die door het parlement worden aangesteld.

De kemalistische en nationalistische oppositiepartijen, die het project bekritisieren omdat het de onafhankelijkheid van justitie zou inperken, heeft reeds een procedureslag geleverd en het debat over de tekst al meer dan zes uur vertraagd. Premier Erdogan beschuldigde de oppositie ervan "de democratie de rug toe te keren". "Wij gaan dit proces tot op het einde uitvoeren, zelfs indien het een maand in beslag zou nemen", zei hij aan het Agentschap Anatolia.

Het hervormingspakket zal onder andere ook de ontbinding van politieke partijen moeilijker maken. De AKP, die geworteld is in de politieke islam, was in 2008 zelf aan een dergelijke ontbinding – wegens anti-seculiere activiteiten – ontsnapt.

Grondwetsartikel 69 stelt dat het parlement, waar de AKP een grote meerderheid heeft, elke vraag voor de sluiting van een partij moet goedkeuren. Hierdoor

wordt de macht van het Grondwettelijk Hof serieus ingeperkt.

Artikel 69: Principes die door Politieke partijen moeten worden nageleefd. Financiële doorlichting van politieke partijen zal gebeuren door het Rekenhof.

De ontbinding van politieke partijen zal beslist worden door het Grondwettelijk Hof nadat een aanklacht werd ingediend bij het bureau van de Procureur-Generaal van de Republiek (TBMM). Een commissie zal opgericht worden die bestaat uit vijf leden van elke partij die vertegenwoordigd is in de Turkse Grote Nationale Vergadering. Deze commissie moet de aanklacht goedkeuren met een geheime meerderheid van tweederde van de stemmen. De commissie zal geleid worden door de voorzitter van het TBMM die niet gerechtigd is om te stemmen.

De beslissingen van de commissie zullen onafhankelijk zijn van het gerecht. De commissie zal opgericht worden binnen de 30 dagen na het verzoek tot toelating om een partij te ontbinden en de beslissing van de commissie zal gepubliceerd worden 60 dagen na het verzoek om toelating bij het parlement werd ingediend. De groep van vertegenwoordigers van de politieke partijen in het parlement is niet gemachtigd om dit toestemmingsverzoek te bespreken of om erover te beslissen.

In deze context zou het Grondwettelijk Hof kunnen beslissen over een gedeeltelijke of volledige intrekking van financiële toelagen in plaats van de ontbinding van de partij overeenkomstig de ernst van de acties die voorwerp zijn van de rechtszaak. De intrekking van financiële toelagen zal afhankelijk zijn van de sluitingszaak en de beslissing en vormt geen zaak op zichzelf.

Ook de benoeming van de leden van de Hoge Raad van Rechters en Procureurs (HSYK) zal hervormd worden. Dit is de instantie die de magistraten benoemt, waarvan de hoogsten in hiërarchie in open conflict zijn met de regering.

De herziening beperkt tevens de jurisdictie van de militaire tribunalen en wil de berechting van militairen door civiele rechtbanken toelaten in zaken van nationale veiligheid. Ook zullen burgers enkel in staat van oorlog berecht mogen worden voor militaire rechtbanken.

Erdogan lanceerde zijn initiatief voor de hervorming van de grondwet op het moment dat de Turkse regering en het leger – de ‘bewaker’ van het seculiere regime – in diepe crisis verkeren over een zogenaamde militaire samenzwering tegen de islamitische regering die dateert van 2003. Reeds 33 hoge officieren werden in dit kader in staat van beschuldiging gesteld en gevangengezet.

De huidige grondwet wordt al heel lang gecontesteerd. Zij werd al meerdere keren geamendeerd, voornamelijk tussen 2001 en 2004 door de AKP, zodat Turkije zou voldoen aan de criteria die werden opgelegd voor de opening in 2005 van de toetredingsonderhandelingen met de EU. De Turkse hoge rechters hebben het project reeds bekritiseerd omdat het volgens hen de onafhankelijkheid van justitie en de scheiding der machten in gevaar zou brengen.

Kinderrechten

Het voorbehoud dat Turkije heeft gemaakt bij drie artikels van de VN-Conventie op Kinderrechten (CRC) werden in de loop van de parlementaire discussies over grondwetswijzigingen niet opgeheven. De pro-Koerdische Partij voor Vrede en Democratie (BDP) had een voorstel gedaan om de reservaties op de artikelen 17, 29 en 30 van de Kinderrechtenconventie, die het recht van het kind op onderwijs in zijn/haar moedertaal erkent, op te heffen.

In de context van de amendementen op art. 41 van de grondwet over de “Bescherming van de Familie”, had BDP-parlementslid Akin Birdal voorgesteld om de clause “De Conventies over Kinderrechten zullen zonder voorbehoud worden geïmplementeerd” toe te voegen. Het voorstel werd verworpen. Het artikel werd op 20 april door de Turkse Grote Nationale Vergadering (TBMM) gestemd zoals het werd voorgesteld door de AKP met 336 tegen 69 stemmen. De titel van artikel 41 “Bescherming van de familie” zal gewijzigd worden in “Bescherming van de Familie en Kinderrechten” en zal aangevuld worden met de volgende voorziening:

Artikel 41:

“Elk kind heeft het recht op bescherming en zorg en om een persoonlijke en rechtstreekse band te creëren en onderhouden met zijn/haar moeder en vader, tenzij dit duidelijk ingaat tegen het welzijn van het kind. De Staat zal de noodzakelijke maatregelen nemen om kinderen tegen allerlei vormen van kindermisbruik te beschermen”.

Vijf amendementen goedgekeurd

Totnogtoe (22/04/2010) werden vijf voorzieningen van het grondwettelijk hervormingspakket gestemd door de Nationale Vergadering.

Twee artikels gaan over de gelijkheid en de geheimhouding van het privé-leven en werden goedgekeurd met de stemmen van de AKP. Parlementsleden van de CHP, de Democratische Linkse Partij (DSP) en de BDP onthielden zich en de parlementsleden van de Nationalistische Bewegingspartij (MHP) waren tegen de voorstellen gekant:

Artikel 10: Gelijkheid voor de Wet. De huidige 2de paragraaf van het artikel stelt: “Mannen en vrouwen hebben gelijke rechten. De Staat zal de verplichting hebben dat deze gelijkheid ook in de praktijk bestaat”. Hieraan zal het volgende worden toegevoegd: “De volgende maatregelen mogen niet geïnterpreteerd worden als strijdig met het principe van gelijkheid. Maatregelen die genomen worden voor kinderen, ouderen of gehandicapten, weduwen en wezen van mensen die stierven tijdens de oorlog of tijdens hun dienstplicht en mensen die werkonbekwaam zijn geworden of veteranen worden niet verklaard als strijdig met het principe van gelijkheid”.

Artikel 20: Het volgende supplement zal worden toegevoegd aan artikel 20 over “Privacy op het individuele leven”: “Iedereen heeft het recht dat hun persoonsgegevens beschermd worden. Hierin is inbegrepen het recht op informatie over iemands eigen persoonsgegevens, toegang tot deze gegevens, het verzoek om gegevens te veranderen of te verwijderen en om te vernemen of de gegevens werden gebruikt overeenkomstig het doel. Persoonsgegevens mogen enkele worden bewerkt overeenkomstig de wet of met de toestemming van de persoon”.

Aanslag op pro-Koerdische politicus Türk

Ahmet Türk, de voormalige co-voorzitter van de inmiddels gesloten Partij voor een Democratische Samenleving (DTP), werd na een verhoor in de rechtbank in Samsun aangevallen. Türk werd naar het ziekenhuis gebracht en geopereerd omdat zijn neus werd gebroken.

De voormalige co-voorzitter van de DTP, Ahmet Türk, werd op 12 april na een verhoor in Samsun aangevallen. Türk was naar de stad aan de Zwarte Zee gekomen voor een proces aangaande de dood van twee mensen in de provincie Mus in Zuidoost-Turkije. Vier mensen geraakten verwond bij hetzelfde incident.

Türk had de vragen van de journalisten nog beantwoord en stond op het punt om in zijn auto te stappen toen een persoon, genaamd Ismail Celik door de veiligheidsdiensten wist te breken en hem met zijn vuist in het gezicht sloeg. De neus van Türk werd hierbij gebroken en hij werd geopereerd in een ziekenhuis in Ankara. Twee mensen werden gearresteerd.

Gemene en gruwelijke aanslag

De huidige voorzitter van de pro-Koerdische Partij voor Vrede en Democratie (BDP), Selahattin Demirtas,

Ahmet Türk wordt aangevallen in Samsun

noemde de aanslag "gemeen en gruwelijk". Demirtas eiste het ontslag van de gouverneur en politiechef van Samsun en een onderzoek naar de twee functionarissen. Twee politieagenten werden wel geschorst omdat zij de aanslag op Türk niet hadden voorkomen. Er werden door het ministerie van binnenlandse zaken ook twee inspecteurs benoemd om de zaak te onderzoeken.

De dader Ismail Celik werkt in een lokaal café en heeft een strafblad voor het dragen van een wapen zonder vergunning.

Racistische aanslag

Nadat hij de eerste hulp had gekregen verklaarde Türk: "Ik werd het slachtoffer van een aanslag van een racistische, fascistische persoon. Ik roep iedereen op om redelijk te zijn. Ik hoop dat dit soort incident geen spanning zal creëren binnen de maatschappij. Natuurlijk moeten het mechanisme en de voorzorgsmaatregelen serieus worden nagegaan. Er is hier zeker sprake van nalatigheid indien een dergelijk incident kan gebeuren in aanwezigheid van de lokale politie, indien een persoon in staat is om rond te gaan en om iemand een vuiststoot te geven. Ik wil dat dit grondig wordt onderzocht".

De voormalige co-voorzitter Aysel Tugluk zei in een verklaring aan de Turkse tv-zender NTV dat de aanslag niet als een geïsoleerd geval gezien mag worden. Tugluk bekritiseerde dat noodzakelijke voorzorgsmaatregelen niet waren genomen alhoewel het ministerie van binnenlandse zaken op de hoogte was gebracht. Tugluk gaf aan dat zij nochtans een warme ontvangst hadden gekregen in Samsun voor het verhoor. Ze vroeg zich openlijk af wat had kunnen gebeuren indien de aanslagpleger gewapend was geweest. "Wij, onze partij en dhr. Türk worden al lange tijd bedreigd. Osman

Baydemir (de burgemeester van Diyarbakir – BDP) werd onlangs ook bedreigd. Dit laatste incident is de voortzetting van deze gebeurtenissen. Dit is een erg gevaarlijke situatie. Dit was een geplande aanslag tegen het Koerdische volk. Dit maakt ons bezorgd. Dit is een serieuze situatie voor geheel Turkije”.

Klacht tegen gouverneur Samsun

Het platform voor een Vreedzame en Democratische Oplossing diende hierop een klacht in tegen gouverneur Güzeloglu van Samsun. Het platform houdt Güzeloglu verantwoordelijk voor de aanslag op de Koerdische politicus Ahmet Türk en vraagt zijn ontslag wegens ‘nalatigheid’ inzake de aanslag op de Koerdische politicus Ahmet Türk.

Leden van het platform wilden een persmededeling voor het Hof in Sultanahmet (Istanbul) geven, die werd belemmerd door de politie. De leden van het platform zagen zich genoodzaakt om de persmededeling te doen in een naburig park. De advocaat Ugur Olca las de verklaring namens het platform voor: “Om zijn positie te redden belde de gouverneur van Samsun de minister van binnenlandse zaken op direct na de aanslag en verzekerde hem dat de aanslag een geïsoleerd incident was. Dit wijst erop dat hij de ernst van de situatie nog steeds niet had begrepen. De stelling die door een gouverneur werd gemaakt op zo’n gehaaste manier en het vermijden van een onderzoek door te zeggen dat het enkel een geïsoleerd incident was doet twijfels rijzen”.

“Het slaan van Ahmet Türk werd licht opgenomen en men probeerde het te doen lijken op een gewoon incident. Men zei zelfs “een ei werd naar Deniz Baykal gegooid (leider van de Republikeinse Volkspartij in de oppositie) in Van, dus wat is er zo erg aan het slaan van Ahmet Türk in Samsun”. Gezien vanuit een bewust standpunt, is dit niets anders dan een vertekende benadering van de incidenten die mensen brengen tot haat”, argumenteerde advocaat Olca.

De groep toonde een spandoek waarop geschreven stond “De aanslag op Ahmet Türk was een aanslag op ons volk en onze strijd voor vrede” en riep de slogan

Selahattin Demirtas, BDP-voorzitter

“Lange leve de broederschap tussen het Turkse, Koerdische en Armeense volk”.

De volgende instellingen en organisaties ondertekenden de aanklacht tegen gouverneur Güzeloglu: Partij voor Vrede en Democratie (**BDP**), Socialistische Partij (**SP**), Partij van de Arbeidersbeweging (**EHP**), Arbeidspartij (**EMEP**), Platform voor Sociale Vrijheid (**TÖP**), Socialistisch Solidariteitsplatform (**SODAP**), Jeugd van Turkije, Partij van Vrijheid en Solidariteit (**ÖDP**), Partij van Socialistische Democratie (**SDP**), **KÖZ**, Mensenrechtenvereniging (IHD), Gemeenschapscentra, Anti-kapitalistische Originele Linkse Beweging (**ÖSH**), Vrije Democratische Alevi Beweging (**ÖDAH**), Vereniging voor Begrip en Behoud van de Menselijke Natuur (**DAY-DER**), Democratie en Vrijheid Beweging (**DÖH**), Immigrantenvereniging voor Sociale Welvaart en Cultuur (**GÖÇ-DER**), Moeders voor de Vrede, Mesopotamische Cultuurcentrum (**MKM**), Solidariteitsvereniging voor Families van Gevangenen (**TUAD**), ARZELA Cultuurcentrum, Koerdisch Instituut, Regenboog, Society and Law Research Foundation (**TOHAV**), LOTUS Cultuurcentrum, Boom van het Leven, 78'ers Initiatief, Socialistische Arbeidersbeweging (**SEH**), Amargi, Bekirhanlılar Vereniging (**BEKIRHAN-DER**), Theorie en Beleid, Platform van Oost en Zuidoost Anatolische Verenigingen (**DGD-DER**).

Een jaar na de verkiezingen: oude taboes sneuvelen in Iran

– Bart Tierens –

De Iraanse oppositie heeft het een jaar na de betwiste presidentsverkiezingen niet gemakkelijk. De betwiste presidentsverkiezingen en de onderdrukking van de protesten die erop volgden, weerspiegelen een evolutie van het Iraanse politieke systeem. Al sinds de Iraanse revolutie van 1979 heerst er een permanente machtsstrijd binnen de politieke elite, en die strijd verruimt de laatste jaren haar grenzen. Dat is het gevolg van een aantal oude taboes die sneuvelen. Voor de hervormingsgezinde oppositie brengt die evolutie meer redenen met zich mee om te vrezen dan om te hopen, al beschikt ze nog steeds over een aantal troeven.

Een jaar geleden dongen vier kandidaten naar het Iraanse presidentschap. Het was een uitgemaakte zaak dat het een duel zou worden tussen de zittende conservatieve president Mahmoud Ahmadinejad en de hervormingsgezinde ex-premier Mir-Hussein Mousavi. In de aanloop naar de verkiezingen werden op de staatstelevisie debatten georganiseerd tussen de verschillende kandidaten. Op straat werd betoogd en er werd gezongen en gedanst, zaken die eigenlijk niet toegestaan zijn in de Islamitische Republiek.

Toen Ahmadinejad als winnaar uit de bus kwam, betwiste de hervormingsgezinde oppositie de uitslag. In de weken na de verkiezingen volgden massabetogingen in de straten van Teheran en andere Iraanse steden. De machthebbers in Teheran probeerden de protesten te onderdrukken, waarbij tientallen doden vielen. Verschillende betogers, journalisten, schrijvers en hervormingsgezinde politici werden gearresteerd en berecht in een schijnproces. Een aantal beklagden kregen de doodstraf.

Iran associeert men niet snel met democratie maar toch heeft er in de Islamitische Republiek altijd een zekere vorm van pluralisme bestaan. Er zijn verschillende vaag omschreven politieke groepen, waarvan de hervormers en de conservatieven het meest zichtbaar zijn, die een onderlinge machtsstrijd uitvechten via verkiezingen, binnen instellingen en in inter-persoonlijke netwerken. En zelfs binnen die groepen is er een strijd om macht. De Iraanse staat is opgebouwd uit een combinatie van republikeinse en theocratische elementen. De republikeinse instellingen, zoals de president en het parlement, worden rechtstreeks door de bevolking verkozen, in tegenstelling tot de theocratische instel-

lingen. Zij hebben een vetorecht over de beslissingen van de eerste, en kunnen die dus ongedaan maken. De leden van de theocratische instellingen worden hoofdzakelijk door de opperste leider benoemd, een hoge geestelijke. Ayatollah Khomeini was de eerste om die functie uit te oefenen, en sinds zijn dood in 1989 is dat ayatollah Khamenei. Hoewel de opperste leider de machtigste man is van Iran, heeft hij lang niet alle touwtjes in handen, en moet hij de verschillende politieke krachten proberen te verzoenen.

Taboes doorbroken

De machtsstrijd tussen de hervormers en conservatieven is de laatste tien jaar bitser geworden. De grenzen van de strijd zijn langzaam verruimd door het verdwijnen van een aantal taboes die na de Islamitische Revolutie van 1979 ontstonden.

Tot de verkiezingen van vorig jaar verliepen de stembusgang redelijk eerlijk ondanks het feit dat de Raad van Hoeders bepaalde kandidaten van de lijsten schraptte. Er bestonden wezenlijke ideologische verschillen tussen de kandidaten, en in tegenstelling tot in de meeste andere landen in de regio, was het op voorhand moeilijk te bepalen wie de verkiezingen zou winnen.

Met de verkiezingsfraude die naar alle waarschijnlijkheid plaatsvond vorig jaar is een taboe doorbroken. Een taboe, dat de machtsstrijd gebonden is aan een zeker respect voor de verkiezingen. Als er verkiezingen waren, was het de Raad van Hoeders die de kaarten schudde, maar het was de bevolking die deelde. Het doorbreken van het taboe op verkiezingsfraude dreigt

de republikeinse instellingen van het systeem betekenisloos te maken. Het parlement en de president zijn dan immers niet langer verantwoording verschuldigd aan de bevolking. Een groep van neoconservatieven, meestal voormalige leden van de Revolutionaire Garde, zouden daar niet rouwig om zijn. De meest bekende neoconservatief is president Ahmadinejad, die paradoxaal genoeg als weinig bekend politicus zijn verkiezing in 2005 had te danken aan de bevolking. De neoconservatieven genieten de steun van ayatollah Khamenei, die ze beschouwt als een manier om zijn eigen macht te versterken. Als verkiezingsfraude de regel wordt zou dat heel nadelig zijn voor de hervormers. Niet enkel omdat de fraude in de eerste plaats hervormingsgezinde kandidaten zou viseren, maar ook omdat er voor de bevolking weinig reden zou overblijven om te stemmen. Dat speelt in het voordeel van de conservatieven die over een harde kern van supporters beschikken die vrij makkelijk te mobiliseren zijn. De apathie die de verkiezingsfraude kan veroorzaken bij hervormingsgezinde kiezers zorgt er paradoxaal genoeg voor dat de conservatieven minder zullen moeten terugvallen op fraude om de verkiezingen te winnen.

Een ander taboe dat gesneuveld is de laatste jaren is dat op de deelname van de Revolutionaire Garde aan de politiek. De Revolutionaire Garde werd opgericht in 1979 als een parallel leger dat de revolutie moest beschermen, omdat het reguliere leger gewantouwd werd door de nieuwe machthebbers. Hoewel de Garde de eerste jaren erg actief was met het uit de weg ruimen van tegenstanders van het nieuwe regime, verbood ayatollah Khomeini in de late jaren tachtig haar leden aan politiek te doen. Dat verbod brokkelde langzaam af en wordt meer dan één derde van de parlementszetels, en de helft van de ministerposten bezet door voormalige leden van de Garde. President Ahmadinejad, zelf een oud-lid, benoemde verschillende voormalige leden van de Garde tot provinciegouverneur.

Daarnaast doet de Garde ook nog op een andere manier aan politiek. Ze dreigt politici af en zet parlementsleden onder druk om bepaalde beslissingen te nemen. Voor het uiteenslaan van protesten en het intimideren van tegenstanders maakt de Garde gebruik van de Basij, een paramilitaire vrijwilligersorganisatie. Naast haar politieke en militaire macht beschikt de Revolutionaire Garde over een ruime economische macht. Ze zou ruim een derde van de Iraanse economie controleren. De groeiende macht van de Garde veroorzaakt een militarisering van de politiek en de economie.

De kritiek op de opperste leider wijst op het verdwijnen van een ander taboe. Toen Khamenei enkele maanden na de betwiste verkiezingen persoonlijk werd terechtgewezen tijdens een ontmoeting met studenten was dat ongezien. Hoewel de rechtstreekse uitzending van

het onderhoud op de staatstelevisie werd onderbroken, werd de student in kwestie niet gearresteerd, in een poging van het regime om verdraagzaam over te komen.

Leiders van de hervormingsbeweging waren subtieler in hun kritiek, maar hun veroordelingen van de verkiezingsfraude en de onderdrukking van de protesten viseerden onmiskenbaar opperste leider Khamenei, zonder wiens goedkeuring dergelijke acties onmogelijk waren. Twee maanden na de verkiezingen stelden enkele voormalige hervormingsgezinde parlementsleden in een open brief aan de Raad van Wijzen dat de opperste leider niet boven de wet staat. Ze vroegen de raad, die in theorie de opperste leider moet controleren en hem kan ontslaan, te onderzoeken of Khamenei nog in staat was om te regeren.

De vraag bleef zonder gevolg, maar het was wel een belangrijk signaal. Kritiek op Khamenei blijft strafbaar, maar het feit dat het nu wel gebeurt bewijst dat er een grens verschoven is. Belangrijk is dat het een grens is van zelfcensuur. Het animo om het regime te bekritisseren is, ondanks de repressie, groter dan vroeger. Het is het bewijs van de legitimiteitscrisis van het systeem.

Hoe die legitimiteitscrisis opgelost moet worden is een centraal discussiepunt tussen hervormers en conservatieven. Terwijl de hervormers in het versterken van de republikeinse elementen van het systeem de oplossing zien, beschouwen de conservatieven dat als een bedreiging voor hun macht en willen de meest extreme conservatieven de republikeinse elementen zelfs verwijderen. De confrontatie tussen hervormers en conservatieven is bitter dan vroeger, doordat een aantal grenzen van de machtsstrijd geërodeerd zijn.

De hervormers bevinden zich in die confrontatie in een zwakke positie. Toch hebben ze nog steeds een beperkt aantal troeven in handen, die echter geen garantie bieden op hun toekomst. De leiders van de hervormingsbeweging zoals Mousavi en Khatami zijn zwaargewichten in de Iraanse politiek, en dat maakt hun arrestatie niet evident. De arrestatie van de leiders zou onvermijdelijk tot nieuwe protesten leiden. Dat is de tweede troef van de hervormers: ze genieten de steun van een deel van de bevolking, in het bijzonder de middenklasse en jongeren, en zijn in staat onrust te veroorzaken. Indien de hervormers echter niet in staat blijken om iets te realiseren, zou die steun kunnen evolueren naar apathie. Een laatste troef voor de hervormers is dat ze voor het regime bruikbaar zijn om naar de buitenwereld vol te houden dat ze pluralisme eerbiedigt. Het lot van de hervormers is dus in handen van de huidige machthebbers in Teheran. Of ze erin slagen te overleven, zal de komende jaren blijken.

Bron: www.mo.be (10-06-2010)

Vakbondsman en leraar Farzad Kamangar opgehangen in Iran

– Jan Van Criekeinghe –

Zondagmorgen 9 mei is Farzad Kamangar, samen met nog vier andere politieke gevangenen, in het grootste geheim opgehangen in de Evin-gevangenis van de Iraanse hoofdstad Teheran. Kamangar was een 35-jarige leraar en vakbondsman uit het Koerdische noordwesten van Iran. Hij zat al sinds februari 2008 in de dodencel van de beruchte gevangenis.

Een rechtbank had hem veroordeeld omdat hij een 'mo-harebeh' (vijand van God) zou zijn, een misdaad waarop de doodstraf staat in de Islamitische Republiek.

Farzad Kamangar was lid van de *Teachers' Trade Union of Kurdistan*, een niet erkende lerarenvakbond die onder meer opkomt voor de rechten van de Koerdische minderheid in het westen van Iran.

Drie andere Koerdische activisten, Ali Heydarian, Farhad Vakili en Shirin Alam-Holi werden eveneens zondagmorgen geëxecuteerd op beschuldiging van 'terrorisme tegen de staat', samen met een vijfde Iraanse man Mehdi Eslamian.

Veiligheid van de staat in gedrang

Volgens onvolledige cijfers van mensenrechtenorganisatie *Amnesty International* heeft Iran dit jaar al minstens 80 mensen geëxecuteerd. Meestal na veroordelingen door rechtbanken die geenszins de minimale criteria van een rechtsstaat kunnen doorstaan. De rechten van de verdediging zijn zo goed als onbestaande, zeker in zaken waarin de 'veiligheid van de staat' in het gedrang zou zijn. Alle vijf de politieke gevangenen werden zwaar gefolterd in gevangenschap. Farzad Kamangar was al herhaaldelijk gemarteld sinds zijn arrestatie in mei 2006. Hij kreeg zweepslagen toegediend, werd langdurig opgesloten in een ijskoude ruimte en de gevangenisbewakers speelden 'voetbal' met zijn lichaam.

In brieven die hij de gevangenis kon uitsmokkelen, schreef hij dat hij gedwongen werd om toe te geven dat hij zich had schuldig gemaakt aan "terroristische activiteiten tegen de islamitische instellingen" van Iran. Een beschuldiging die wel vaker voorkomt tegen activisten die het opnemen voor de rechten van minderheden in Iran.

Farzad Kamangar had een beroepsprocedure opgestart tegen zijn veroordeling in 2008. Hoewel de rechtbank zijn beroep had aanvaard, bleef de zaak maar aanslepen. Onlangs kreeg zijn advocaat te horen dat zijn dossier 'zoek' was geraakt.

Opgehangen zonder dat familie het wist

Zonder dat zijn advocaat en zijn familie daarvan op de hoogte werden gebracht, werd hij zondagmorgen in alle vroegte totaal onverwacht opgehangen, samen met nog vier lotgenoten. Al meer dan twee jaar liepen er internationale campagnes van mensenrechtenorganisaties en vakbondskoepels om zijn vrijlating te eisen. Toen het nieuws van zijn executie in de loop van maandag bekend raakte, lokte dat een storm van verontwaardiging uit. Aan diverse Iraanse ambassades (o.a.

in Londen, Parijs en Frankfurt) werd betoogd door tegenstanders van het Iraanse regime.

ITUC, het Internationale Vakverbond met hoofdzetel in Brussel, stuurde een krachtig protest aan de Iraanse president Mahmoud Ahmadinejad om de executie van de vakbondsman aan te klagen. ITUC klaagt al langer het totaal gebrek aan vakbondsvrijheid aan in Iran.

Guy Ryder, algemeen secretaris van de internationale vakbondskoepel, kondigde aan dat zijn organisatie bij de Internationale Arbeidsorganisatie (IAO) in Genève zal aandringen op een forse veroordeling van Iran. Hij riep alle vakbondsmensen ter wereld op om hun solidariteit te tonen met Iraanse collega's die te maken krijgen met repressie, intimidatie en foltering vanwege hun vakbondswerk.

Internationaal vakbondspostest

Ook de *International Transport Workers' Federation (ITF)*, de vakbondskoepel van de transportsector die vijf miljoen leden telt, stuurde protestbrieven aan de Iraanse autoriteiten.

ITF eist bovendien de onmiddellijke vrijlating van Mansour Osanloo en Ebrahim Madadi, twee vakbondsleders van het Openbaar Busbedrijf van Teheran, die al jarenlang in de gevangenis zitten omdat ze opkwamen voor de rechten van onafhankelijke vakbonden in Iran. Ook zij kregen al te maken met foltering.

Shahla Daneshfar, coördinator van de *International Labour Solidarity Committee* van de *Worker-Communist Party of Iran (ILSC-WPI)*, een illegale linkse partij in Iran, vraagt zelfs de schrapping van Iran als lidstaat van de IAO.

"Een regime dat op een zo gewelddadige manier omgaat met arbeiders die opkomen voor hun meest fundamentele rechten, verdient het niet om lid te blijven van een internationale organisatie die de arbeidsrechten verdedigt", luidt het in een protestbrief die in de loop van dinsdag werd verstuurd.

"Terroristen"

Volgens een officiële mededeling van de Iraanse autoriteiten, die dinsdag verscheen in de *Tehran Times*, waren de vijf geëxecuteerden "terroristen die behoorden tot de contrarevolutionaire groep PJAK, de *Partij voor een Vrij Leven in Koerdistan*, die probeerden het islamitische establishment omver te werpen". Zij zouden overheidsgebouwen opgeblazen hebben in diverse steden in het westen van Iran en wapens hebben gesmokkeld naar Turkije.

Bron-URL: <http://www.dewereldmorgen.be/artikels/2010/05/12/vakbondsman-en-leraar-farzad-kamangar-opgehangen-iran>

Nucleaire deal met Iran

– Georges Spriet –

Op 24 mei heeft Iran officieel het Internationaal Atoomenergie Agentschap op de hoogte gesteld van het akkoord over de uitwisseling van nucleaire brandstof dat Teheran een week eerder had afgesloten met Brazilië en Turkije.

Inderdaad Brazilië bereikte een overeenkomst in het dossier over het Iraanse uranium dankzij de goede diensten van Turkije. De westerse mogendheden verwerpen echter het akkoord. Ze zien de Iraanse bedreiging verder duren omdat Teheran officieel niet afziet van zijn bedoeling om zelf nog uraniumverrijkingsprogramma's uit te voeren. Washington kondigt onverstoord een akkoord aan onder de permanente leden van de Veiligheidsraad over een nieuwe ronde sancties tegen Iran. Indien deze er zou komen, dan zal Iran het akkoord met Turkije en Brazilië naar de prullenmand verwijzen, is het antwoord van Teheran. Maar op andere plaatsen in de wereld wordt positief gereageerd op het resultaat dat president Lula bemiddelde. VN secretaris-generaal Ban Ki Moon beschouwt het akkoord als een positieve stap naar de vreedzame oplossing van een langdurig nucleair dispuut tussen de VS, gesteund door de westerse bondgenoten, en Iran.

Tijdens een drielandenontmoeting met nog Turkije erbij werd 17 mei een akkoord gesloten om laag-verrijkt Iraans uranium (3 à 4%) naar Turkije te transporteren in ruil voor uranium van een medium-verrijkt niveau (20%) dat bruikbaar is voor medische doelstellingen. "Er zijn nu geen redenen meer voor sancties of druk", zei de Turkse minister van buitenlandse zaken. Kennelijk denkt Hilary Clinton daar anders over, of kan de 5+1 onderhandelingsgroep (permanente leden van de Veiligheidsraad + Duitsland) deze diplomatieke vernedering niet slikken? Heel wat westerse waarnemers lijken te geloven dat Brazilië zich in de luren heeft laten leggen door de geslepen Iraniërs. Het wordt in westerse hoofdkwartieren afgedaan als een sluwe zet van Teheran.

In Londen liet de nieuwe eerste minster David Cameron onmiddellijk weten dat "de Britse positie ten opzichte van Iran niet is gewijzigd, en dat zolang Iran de internationale gemeenschap niet gerust kan stellen over zijn nucleaire plannen Londen zal blijven werken aan nieuwe sancties tegen het regime". Duitsland meende dan dat alles afhangt op welke wijze Iran nog verder zal gaan met uraniumverrijking in het binnenland, omdat de Iraanse woordvoerder aankondigde dat het land het recht behoudt op verrijking voor vreedzame doeleinden.

Het ziet er nochtans naar uit dat Teheran nu aan bijna alle voorwaarden van het vroegere 5+1-voorstel tegemoet komt. Nu Turkije wordt ingeschakeld kan Teheran echter met opgeheven hoofd stellen dat het niet heeft toegegeven aan Amerikaanse druk. Was dit het essentiële deel van een uitgekiende Braziliaanse strategie? Of was een en ander ook al in die richting besproken tijdens de recente BRIC-top (Brazilië, Rusland, India en China) waar gesteld werd dat in dit dossier de te volgen weg via onderhandelingen loopt en niet via sancties? Feit is dat Brazilië en Turkije – beiden tijdelijk lid van de Veiligheidsraad - kennelijk slaagden waar de 'groten der aarde' faalden. Zal de westerse diplomatie deze kaakslag zo maar verteren? En hoe zullen Peking en Moskou zich tot de Amerikaanse druk verhouden?

Iran is dus nu wel bereid om z'n totale laag-verrijkte stock naar Turkije te brengen, wat ze totnogtoe had geweigerd. Maar binnen het jaar moet Teheran het nodige uranium krijgen om in z'n medische onderzoeksreactoren te kunnen gebruiken, zo niet moet Turkije 'onverwijd en onvoorwaardelijk' de oorspronkelijke levering terugbezorgen. Deze overeenkomst moet ook wel door het IAEA mede worden ondertekend. Het proces hiertoe werd dus op 24 mei in gang gezet en vergt eerst nog een reeks detailafspraken over de uitwisseling van de nucleaire brandstof. Een maand later zou Iran dan zijn totale voorraad van 1200 kg laag-verrijkt uranium aan Turkije leveren waar het onder VN én Iraanse controle zou blijven.

Turkije lijkt zich te ontpoppen tot een behoorlijk onafhankelijke regionale grootmacht. Ankara beschouwt het kennelijk in zijn belang om op vriendschappelijke voet te leven met zijn burens en zich te distantiëren van zijn westerse vrienden, om zijn eigenbelang te kunnen optimaliseren. Dat bleek eerder ook al uit de verbolgenheid rond de Gaza-oorlog, en de openheid naar Moskou om mee te werken aan de Russische gaspijpleiding South Stream. Is dit het Turkse antwoord op de aanslepende problemen rond toetreding tot de EU? Wat Iran betreft voelt Turkije zich niet geroepen om mee te heulen met de NAVO-partners. Zal de Turkse houding in dit dossier een invloed hebben op de discussies rond het nieuw strategisch concept dat de NAVO in november in Lissabon moet aannemen?

Bron: **Uitpers** nr. 121, 11de jg., juni 2010

Bewustwording van het belang van archivering als onderdeel van de Koerdische natievorming

– Derwich M. Ferho –

De Koerden zijn een volk zonder nationale bibliotheek of archieven. Totnogtoe hebben zij, in het verleden, meerdere malen geprobeerd om dergelijke instituten op te richten. Maar steeds opnieuw werden zij vernietigd (in beslag genomen, in brand gestoken enz.). Het enige wat men niet volledig heeft kunnen vernietigen is de orale cultuur van het zingen en de vertellingen.

Sinds het einde van het Medische Rijk (550 v.C.) hebben de Koerden tegen de Ottomanen, de Perzen, de Arabieren enz. gevochten voor het behoud van hun identiteit, cultuur, zelfs hun voortbestaan.

De befaamde Turkse historicus Evliya Chelebi beschrijft hoe het Ottomaanse Rijk de paleizen van de Koerdische heerser Ebdal Khan, in de regio van Bitlis, beroofde in het begin van de zeventiende eeuw, en niet enkel het goud en zilver maar diens omvangrijke bibliotheek en archieven.

Tevens is het belangrijk om weten dat de vier kopieën van het beroemde Koerdische geschiedenisboek Sherefname geschreven door de Koerdische heerser Sheref Khan in 1597, op vier verschillende locaties buiten Koerdistan worden bewaard (één van deze is de Bodleian Library in Oxford en een andere kopie is te vinden in Sint-Petersburg in Rusland). De Koerden bezitten dus zelf geen kopie, en zelfs indien ze er wel

één zouden hebben, waar zouden ze die dan bewaren...?

Een ander voorbeeld: de archieven van Bedir Khanis, een autonome regio in het Ottomaanse Rijk tijdens de 19de eeuw, werd voor 98 procent vernietigd door de Turkse autoriteiten (en hun kasteel verviel vervolgens in ruïnes).

Hetzelfde verhaal in Iran, Syrië en Irak: archieven werden ver-

nietigd of in beslag genomen en werden naar een onbekende plek overgebracht. Zo weet niemand bijvoorbeeld nog waar zich de beperkte fotocollectie bevindt van de Koerdische opstanden in Irak en Iran: waar zijn die? Hetzelfde geldt voor de vele tijdschriften en brochures die werden gepubliceerd ten tijde van Simkoyê Shikak, in Iran. Een deel ervan werd oorspronkelijk bewaard door Simko's zoon, Tahir Xan, in een verborgen dorp, maar werd toch, samen met het dorp, verbrand door de Iraanse pasdarans in 1979. Tahir zei nadien: "Wanneer ik zag dat de archieven in as werden gelegd, voelde dat voor mij alsof mijn vader voor de tweede keer werd vermoord".

Nadat het Iraanse leger de nieuwe Koerdische republiek van Mehabad versloeg, namen zij ook, op direct bevel van de Sjah in Teheran, de brieven, foto's, kranten, rapporten enz. mee en verbrandden zij de boeken, tijdschriften en andere publicaties die waren achtergebleven. Enkel een kleine collectie van tijdschriften werd bewaard en werd naar Iraaks Koerdistan gesmokkeld waar het opnieuw werd gedrukt.

Van de Koerdische regeringen die er in de afgelopen eeuwen hebben bestaan, heeft geen enkele administratie of overheidsarchief het overleefd.

En de vernietiging gaat door tot op de dag van vandaag: zo heeft het Koerdisch Instituut in Brussel (gesticht in 1978) veel tijd besteed aan de oprichting van een archief en bibliotheek. Maar als gevolg van de weigering door Europa om de leider van de PKK, de politieke partij die strijd voert tegen de Turkse staat, uit te leveren en als gevolg van de opruiende taal van de Turkse regering (en ambassades) tegen Koerden in het buitenland, werd het gebouw van het Koerdisch Instituut in brand gestoken in 1998. Hierdoor werd in geen tijd 85 procent van de bibliotheek en archief in

Simkoyê Shikak

Zaytun Bibliotheek in Erbil, Zuid-Koerdistan.

de as gelegd, en daarmee twintig jaar werk.

Daarom is een nationale bibliotheek en archief zeker voor een lange tijd een hersenschim geweest. Tot op heden misschien want de politieke situatie lijkt te verbeteren en de wil om een dergelijk instituut op te richten neemt toe. Maar in tussentijd hebben Koerden verschillende initiatieven genomen om hun erfgoed op verschillende plaatsen veilig te stellen. Zo geeft het hier voornoemde Koerdisch Instituut in Brussel kopij van hun bibliotheek in bewaring aan het ADVN, het Archief- Documentatie- en Onderzoekscentrum in Antwerpen. En nu brengt het ook gedeeltes van haar archief over naar het ADVN.

Het Koerdisch Instituut in Parijs heeft van in het begin in 1983 archieven van Koerdische organisaties en personen verzameld: het archief van Bedir Khani, Rya Teze en Radio Jerevan (de Stem van de Koerden), het radiostation en andere culturele organisaties in Georgië, archieven van de Koerden in Libanon, Moskou en Sint-Petersburg, Londen, Parijs, Wenen enz. Andere Koerdische Instituten beschouwen het verzamelen van archieven ook als een deel van hun opdracht, zoals het Instituut in Bonn (in Duitsland, opgericht 1984), alsook Koerdische departementen van universiteiten (zoals dat in Parijs, Berlijn, Sint-Petersburg, Berlijn, Moskou, Jerevan enz.).

En in Zuid-Koerdistan, in Irak, beginnen de universiteiten, het ministerie van cultuur, het parlement en grote steden zoals de hoofdstad Hewlêr of Arbil initiatieven te nemen. In Noord-Koerdistan, in Turkije, heeft Mehmet Uzun de eerste Koerdische bibliotheek, genaamd Kitêbxaneya geopend in de hoofdstad Amed (Diyarbakir).

Zoals u wel kan raden, zijn al deze initiatieven zeer versnipperd en in geen enkel opzicht gecoördineerde initiatieven. En de opeenvolgende Turkse regeringen hebben altijd zwaar gelobbyd tegen de totstandkoming van Koerdische archieven. Niet enkel in Turkije maar ook in het buitenland. Bovendien heeft de eerste officiële Koerdische bibliotheek - opgericht in 1997 in Stockholm, Zweden, met financiële steun van het Zweeds ministerie van cultuur, haar middelen jaar na jaar zien slinken. Momenteel ziet haar toekomst er niet erg rooskleurig uit.

Wat echter nog belangrijker is, is een probleem van culturele aard die verhindert dat de Koerden zich bewust worden van het belang van archivering. Bij de vervolgingen werd echter niet enkel de geschreven cultuur van de Koerden vernietigd. Daar de Koerden vaak in de bergen vluchtten, bleven zij vaak ongeletterd en werd hun cultuur over de eeuwen heen een mondelinge cultuur waarbij de overlevering voornamelijk gebeurde via het vertellen van verhalen en volksmuziek. De verhalenvertellers en muzikanten worden tot op de dag van vandaag nog altijd beschouwd als de dragers van de Koerdische cultuur, geschiedenis, zang en dans. Elk dorp, stam, regio heeft zijn eigen verhalenvertellers en zangers, elk verhaal en lied werd van de ene generatie aan de volgende generatie doorgegeven. Bij elke gelegenheid werden Koerdische liederen en muziek opgenomen, bijvoorbeeld gedurende een heel lange periode in de studio's van Radio Jerevan in Armenië (en een kleiner gedeelte ook door Radio Bagdad). Sinds 1995 zet ROJ TV, de Koerdische tv, dit werk verder. Sommige beweren zelfs dat de orale archieven van de Koerden de grootste zijn van alle volkeren ter wereld.

Er waren en zijn dus nog altijd vele hindernissen voor de oprichting van een Koerdisch archief en bibliotheek, nationaal of niet. Nochtans werden al vele pogingen ondernomen. Misschien zal het onderzoeksproject van het ADVN, Nationale Bewegingen en Intermediaire Structuren in Europa (NISE) kunnen bijdragen tot het verbeteren van deze situatie. Laat het ons hopen!

Koerden luisteren naar de eerste uitzendingen in het Koerdisch van Radio Yerevan

